

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Neakivaizdinės studijų formos
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės
Vaivos Grižaitės

Magistro darbas

**SUTARTIES PAKEITIMO DĖL IŠ ESMĖS PASIKEITUSIŲ SUTARTIES
VYKDYMO APLINKYBIŲ GALIMYBĖS IR LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA**

Vadovas: Lekt. dr. Stasys Drazdauskas
Recenzentas: Lekt. dr. Tomas Kontautas

Vilnius 2011

TURINYS

IŽANGA	3
1. Genezė.....	6
2. Pasikeitusių aplinkybių institutas nacionalinėse teisės sistemose	9
2.1. Prancūzija.....	10
2.2. Vokietija.....	12
2.3. Anglija.....	14
2.4. Jungtinės Amerikos Valstijos	18
2.5. Lietuva	22
3. Pasikeitusių aplinkybių institutas tarptautiniuose teisės aktuose.....	26
3.1. Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės.....	26
3.2. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai	27
3.3. Europos sutarčių teisės principai	30
3.4. Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių 33	
4. Pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo sąlygos	37
4.1. Esminis sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimas	37
4.2. Aplinkybių atsiradimas arba tapimas žinomomis po sutarties sudarymo	40
4.3. Aplinkybių atsiradimo nenumatomumas	42
4.4. Aplinkybių atsiradimo nekontroliuojamumas.....	44
4.5. Aplinkybių atsiradimo rizikos neprisiėmimas	45
5. Su pasikeitusių aplinkybių institutu susiję ir į jį panašūs institutai	47
5.1. Nenugalima jėga	47
5.2. Bendradarbiavimo pareiga	49
5.3. Sąžiningumo ir teisingumo principai	51
6. Teisinės pasekmės.....	53
6.1. Šalių derybos dėl sutarties pakeitimo	53
6.2. Teismo teisė nutraukti sutartį.....	56
6.3. Teismo teisė pakeisti sutartį.....	57
IŠVADOS	60
Šaltinių ir literatūros sąrašas	64
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

IŽANGA

Temos aktualumas. Tiek teisės teorijoje, tiek praktiniame teisinio reglamentavimo įgyvendinime yra visuotinai pripažįstama, kad vienas pagrindinių reikalavimų veiksmingam teisinės sistemos funkcionavimui yra šios sistemos stabilumas. Stabilumo reikalavimo įgyvendinimas suponuoja teisinėje sistemoje susiklosčiusių ir jos reglamentuojamų teisinių santykių tęstinumą, lemia galimybę prognozuoti atitinkamo veikimo ar neveikimo pasekmes ir sudaro sąlygas subjektams objektyviai ir pagrįstai pasitikėti konkrečios teisinės sistemos kontekste sukurtais ir vystomais teisiniais santykiais.

Sutartiniai teisiniai santykiai yra plačiai paplitę ir neatsiejami nuo visuomenės kasdienio gyvenimo. Atsižvelgiant į tai, kad sutartiniai santykiai sudaro reikšmingą dalį visų teisinių santykių ir siekiant garantuoti sutartinių santykių stabilumą, sutarčių teisė įtvirtina principines nuostatas, kuriomis pabrėžiama sutarčių svarba ir privalomumas. Esminėmis laikomos šios sutarčių teisės taisyklės: teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – Civilinis kodeksas arba CK), 6.189 str.), sutarčių reikia laikytis (lot. - *pacta sunt servanta*) ir kitos sutarties laikymosi svarbą įtvirtinančios nuostatos.

Visgi daugelis teisės mokslininkų ir praktikų pripažįsta, kad gali susiklostyti tokios aplinkybės, kurioms esant beatodairiškas ir nekvestionuotinas privalomumas vykdyti sutartį gali lemti kitų esminių teisės principų, tokių kaip teisingumo, protingumo, sąžiningumo ir proporcingumo, pažeidimą. Siekiant išlaikyti sutarties šalių interesų pusiausvyrą susiklosčius ypatingoms situacijoms įstatymų leidėjas numatė tam tikras aukščiau minėtų esminių sutarčių teisės taisyklių išimtis. Viena iš tokių įstatymo leidėjo nustatytų išimčių numato galimybę nukentėjusiai šaliai inicijuoti sutarties pakeitimą ar nutraukimą remiantis esminiu sutarties vykdymo suvaržymu².

Aplinkybės, kurios lemia esminį sutarties vykdymo suvaržymą, turi atitikti nustatytus reikalavimus. 2008 metais prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė³ globaliu mastu paveikė daugelio pasaulio valstybių rinkas, tuo pačiu sukeldama pasekmes iki ekonominės krizės pradžios sukurtiems sutartiniais santykiams. Ekonominės krizės įtaka

---

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

² *Ibid.*, 6.204 str.

³ Nors kol kas nėra vieningos nuomonės konstatuojant 2008 metais prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės pabaigą, autorės nuomone, ekonomikai būdingo cikliškumo dėsniai ir dabartinė ekonominė situacija pasaulyje leidžia teigti, kad krizės laikotarpis baigėsi ir šiuo metu yra prasidėjusi kilimo fazė, todėl čia ir toliau darbe apie ekonominę krizę kalbama būtuojau laiku.

sutartinių santykių šalių galimybėms toliau tinkamai vykdyti sutartis buvo pagrindas su sunkumais susiduriančioms šalims inicijuoti derybas dėl sutarčių pakeitimų. Daugeliu atvejų, jei derybos būdavo neproduktyvios, nukentėjusioji šalis kreipdavosi su ieškiniu į teismą, siekdama sutarties pakeitimo ar nutraukimo. Dėl tokių ieškinių gausos ir išaugusio poreikio taikyti minimą teisės normą Lietuvos teismams iškilo būtinybė nuodugniau ir detaliau nei iki šiol atskleisti normos taikymo sąlygų turinį, siekiant nustatyti normos taikymo galimybes kiekvienos konkrečios situacijos kontekste. Lietuvos teisės taikymo ir aiškinimo praktika iki ekonominės krizės nebuvo gausi ir pakankama susidariusiai situacijai sureguliuoti. Nagrinėjamos teisės normos taikymo sąlygos reikalauja interpretavimo ir aiškinimo, kurio stoka nulėmė probleminių klausimų analizės poreikį. Visų pirma būtina nustatyti analizuojamo instituto statusą ir tikslus šiuolaikinės sutarčių teisės kontekste. Taip pat išskirti ir pagrįsti kriterijus, kuriais remiantis turėtų būti nustatomas esminis sutarties vykdymo suvaržymas. Atskleisti instituto taikymo sąlygų turinį ir nustatyti tinkamus metodus, kurie įgalintų konstatuoti atitikimą numatytiems instituto taikymo sąlygoms. Atskleisti analizuojamo instituto ryšį su susijusiais institutais ir nustatyti ribas, skiriančias jį nuo kitų panašių institutų. Bei, žinoma, įvertinti galimas instituto taikymo teisinės pasekmes ir pagrįsti jų taikymo kriterijus. Dėl susidariusios išskirtinės situacijos itin išaugęs galimybių taikyti analizuojamą institutą aiškinimo plėtojimo poreikis nulemia šio darbo aktualumą.

Darbo objektas ir tikslas. Apibrėžiant tyrimo objektą, darbe koncentruojamasi ties analizuojamos teisės normos taikymo galimybių analize ekonominių aplinkybių pasikeitimo kontekste. Šis kontekstas yra pasirinktas dėl savo sąlyginio naujumo, kiek tai susiję su faktu, kad ankstesniais ekonominio nuosmukio laikotarpiais Lietuvos teisės taikymo ir aiškinimo praktikoje analizuojamos normos taikymo poreikis nebuvo išaugęs tokiu mastu, kokį galėjome stebėti pastarosios ekonominės krizės metu, ir kartu nebuvo suformuotas vieningas ir išsamus nagrinėjamos teisės normos taikymo sąlygų aiškinimas esant pasikeitusiai ekonominei situacijai. Siekiant suteikti prioritetą su ekonominiais veiksniais susijusiems probleminiams normos aiškinimo ir taikymo aspektams ir kartu siekiant išvengti tyrimo objekto tapatumo ankstesnių magistro darbų tyrimo objektams, šiame darbe pasikeitusių aplinkybių įtaka sutarties vykdymui situacijose, kurios nėra tiesiogiai ar dalinai susijusios su ekonominio nuosmukio sukeltomis pasekmėmis, yra nagrinėjamos tik tiek, kiek minimaliai būtina siekiant tyrimo tikslų. Taigi šio magistro darbo tyrimo objektas yra sutarčių keitimo, remiantis pasikeitusiomis sutarties vykdymo aplinkybėmis, galimybės ekonominių aplinkybių pasikeitimo kontekste.

Darbo tikslas yra pateikti išsamią tyrimo objekto analizę ir kartu pagrįstai atsakyti į tyrimo objekto implikuojamus esminius klausimus. Nustatyti analizuojamo instituto statusą ir tikslus šiuolaikinės sutarčių teisės kontekste bei identifikuoti Lietuvoje pasirinkto reglamentavimo modelio santykį su kitose valstybėse ir tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintais instituto reglamentavimo modeliais. Išskirti ir pagrįsti kriterijus, kuriais remiantis turėtų būti nustatomas esminis sutarties vykdymo suvaržymas. Atskleisti instituto taikymo sąlygų turinį ir nustatyti tinkamus metodus, kurie įgalintų konstatuoti atitikimą numatytiems instituto taikymo sąlygoms. Atskleisti analizuojamo instituto ryšį su susijusiais institutais ir nustatyti ribas, skiriančias jį nuo kitų panašių institutų. Įvertinti ir pagrįsti instituto teisinės pasekmės – sutarties pakeitimo – taikymo kriterijus.

Tyrimo metodai. Darbo tikslų pasiekta naudojant šiuos tyrimo metodus: loginį, sisteminių, lyginamąjį ir istorinį. Loginis metodas naudojamas siekiant atskleisti nagrinėtoje doktrinoje ir teisės aiškinimo bei taikymo praktikoje formuojamų pozicijų motyvus, taip pat autorei pateikiant ir pagrindžiant savo asmeninę nuomonę aktualiais klausimais. Sisteminis metodas naudotas analizuojant doktrinoje pateikiamas pozicijas ir Lietuvos Respublikos teismų formuojamą teisės aiškinimo ir taikymo praktiką: konkrečių sprendimų ir nutarčių motyvus vertinant bendrame kontekste ir sugretinant analizuojamas pozicijas tarpusavyje. Lyginamasis metodas panaudotas sugretinant analizuojamo instituto formulavimą skirtingose nacionalinėse teisės sistemose ir tarptautiniuose teisės aktuose. Istorinis metodas panaudotas atskleidžiant analizuojamos normos genezę ir istorinį kontekstą – šio instituto atsiradimo prielaidas ir aplinkybes.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe daugiausia remiamasi įvairių Lietuvos ir užsienio valstybių autorių doktrinine literatūra ir straipsniais: V. Mikelėno, E. Peel, G. Treitel, F. R. Fucci, H. Rösler, J. M. Perillo, L. Chengwei. Visgi darbo autorės pasirinkimą nagrinėti sutarties pakeitimo dėl pasikeitusių sutarties vykdymo aplinkybių institutą iš esmės nulėmė teismų formuojama teisės taikymo ir aiškinimo praktika aktualiu klausimu, todėl darbe dažnai remiamasi nagrinėtų valstybių ir Lietuvos teismų sprendimais ir nutartimis, kartu neapsiribojant vien aukščiausiųjų instancijų teismų praktika.

1. Genezė

Analizuojant bet kurią šiuolaikinės sutarčių teisės institutą visų pirma derėtų pradėti nuo jo kilmės ir vystymosi analizės, nes instituto istorinė raida yra svarbi atskleidžiant tiek instituto tikslus, tiek reikšmę šiuolaikiniam teisės mokslui. Šiame darbe nagrinėjamas institutas yra išimtinė nuostata, kuri numato išimtį iš vienos svarbiausių sutarties teisės taisyklių, nustatančios, kad sutarčių privalu laikytis (lot. – *pacta sunt servanta*).

Pacta sunt servanta taisyklė yra kildinama iš Romėnų teisės ir Romėnų teisės recepcijos proceso pasekoje⁴ buvo perimta daugelio teisės sistemų bei yra pripažįstama viena iš esminių šiuolaikinės sutarčių teisės nuostatų. Sutarčių laisvės principas leidžia sutarties šalims pačioms nustatyti tarpusavio įsipareigojimus, todėl tai, ką šalys viena kitai pažadėjo, būtina vykdyti. *Pacta sunt servanta* taisyklės įgyvendinimas taip pat yra itin svarbus užtikrinant sutarties šalių pasitikėjimą sudarytomis sutartimis ir pačių sutartinių santykių stabilumą. Taigi *pacta sunt servanta* taisyklės tinkamo įgyvendinimo svarba yra akivaizdi.

Visgi itin griežtas *pacta sunt servanta* taisyklės įgyvendinimas gali sukelti ir neigiamų padarinių. Esant galiojančiai šalių sudarytai sutarčiai gali susiklostyti tokios situacijos, kuriose tolesnis sutarties vykdymas taptų neįmanomas ar itin sudėtingas ir nulemtų kitų svarbių teisės principų pažeidimą. Beatodairiškas sutarties vykdymas tokiose situacijose gali pažeisti teisingumo, protingumo, sąžiningumo ar proporcingumo principų reikalavimus ir toks pažeidimas, atsižvelgiant į aplinkybes, gali būti nepateisinamas vien *pacta sunt servanta* taisyklės laikymosi svarba.

Siekiant užkirsti kelią minėtų principų pažeidimui Romos teisėje buvo įtvirtinta išimtinė *pacta sunt servanta* taisyklei doktrina – *rebus sic stantibus*. Visas taisyklės tekstas lotynų kalba yra toks: *contractus qui habent tractum succesivum et dependentiam de future rebus sic stantibus intelliguntur*. Neoficialus šio teksto vertimas galėtų skambėti taip: tinkamas sutarčių, kurios sudarytos tam tikram būsimam laikotarpiui, vykdymas yra privalomas su sąlyga, kad aplinkybės išliks tokios pačios⁵. *Rebus sic stantibus* doktrina numatė galimybę sutartis vykdyti atsižvelgiant į po sutarties sudarymo pasikeitusias aplinkybes ir tuo pačiu nustatė *pacta sunt servanta* taisyklės veikimo ribas. Iš esmės *rebus sic stantibus* veikimo principą galima apibūdinti taip: kai sutarties vykdymas yra įmanomas, tačiau aplinkybės, kurioms esant sutartis buvo sudaryta, pasikeitė taip

---

⁴ NEKROŠIUS I., et al. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007. P. 25 – 28.

⁵ SALIBA A. T. *Rebus sic stantibus: A Comparative Survey* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v8n3/saliba83_text.html> [žiūrėta 2011-03-03].

reikšmingai, kad tolesnis sutarties vykdymas šaliai tampa itin sudėtingas ir sukeliantis didelius sunkumus, tuomet šalis, kuriai kyla sunkumai, gali pasiremti *rebus sic stantibus* taisykle ir reikalauti įvertinti pasikeitusių aplinkybių įtaką⁶.

Norėčiau atkreipti dėmesį, kad svarbu nemaišyti *rebus sic stantibus* taisyklės su kitu, išimtį sutarties vykdymo privalomumui, numatančiu institutu – nenugalimos jėgos (pranc. – *force majeure*). *Force majeure* taisyklė nustato galimybę pateisinti sutarties nevykdymą dėl aplinkybių, kurios sutarties vykdymą daro absoliučiai neįmanomą. Tuo tarpu *rebus sic stantibus* taisyklė taikoma situacijose, kai sutarties vykdymas dėl pasikeitusių aplinkybių tampa labai sudėtingas, tačiau ne neįmanomas. Šioje tyrimo stadijoje, autorės nuomone, pakanka akcentuoti minėtą *force majeure* ir *rebus sic stantibus* skirtumą, o detalesnė šių doktrinų skirtumų analizė yra pateikiama kitoje magistro darbo dalyje.

Tęsiant analizuojamo instituto istorinės raidos apžvalgą, galima paminėti, kad vėlesniuose amžiuose, t.y. XII – XIII a., *rebus sic stantibus* doktrina buvo perimta ir vystoma Viduramžių kanonistų (glosatorių), būtent kanonų teisė suformulavo *rebus sic stantibus* taisyklę taip, kaip ji suprantama šiandien. Pradžioje doktrina buvo daugiausiai taikoma bažnytiniuose teismuose, tais atvejais, kai kildavo galimo sutarties šalies išnaudojimo grėsmė.⁷ Pamažu doktriną perėmė ir kiti teismai bei teisininkai ir ji buvo plačiai taikoma iki XVIII amžiaus pabaigos.

Einant laikui doktrinos populiarumas kito. Dažnas *rebus sic stantibus* taisyklės taikymas ėmė kelti nepasitenkinimą dėl įtakos komercinių interesų saugumui ir XIII amžiaus pabaigoje *pacta sunt servanta* taisyklė išsivyravo kaip dominuojanti *rebus sic stantibus* doktrinos atžvilgiu. XVIII amžiuje vyravęs liberalizmas rėmėsi idėjomis, kurios buvo nesuderinamos su *rebus sic stantibus* taikymu ir doktrina pamažu buvo pamiršta. Kita vertus, *pacta sunt servanta* taisyklė puikiai atitiko liberalizmo periodu vyravusius sutarčių laisvės ir šalių autonomijos principus, todėl buvo įtraukta ir į to laikotarpio kodifikuotus teisės aktus, pavyzdžiui Napoleono kodeksą Prancūzijoje ir Italijos civilinį kodeksą, o *rebus sic stantibus* doktrina liko už šių teisės aktų ribų⁸.

XX amžiuje po Pirmojo pasaulinio karo Europos šalyse kilusi milžiniška infliacija komplikavo ilgalaikių sutarčių vykdymą, nes nuvertėjusi valiuta nulėmė absoliučią kainų, numatytų sutartyse, ir realios objekto vertės disproporciją. Dėl susidariusios situacijos iškilo būtinybė ieškoti sprendimų, kurie įgalintų pritaikyti sutarčių sąlygas prie

---

⁶ FUCCI F. R. *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>> [žiūrėta. 2011-03-04].

⁷ *Cit. op.* 5.

⁸ *Ibid.*

pasikeitusių ekonominių aplinkybių. Ieškant išeities iš susidariusios situacijos buvo prisiminta *rebus sic stantibus* taisyklė ir doktrina buvo reabilituota.

Po Pirmojo pasaulinio karo Vokietijoje infliacija pasiekė neįtikėtiną lygį, 1923 m. markės mėnesio infliacija buvo pasiekusi 32400%⁹ dydį ir Vokietijos markė buvo sužlugdyta. Vokietijos Civilinis kodeksas nenumatė galimybės pateisinti sutarties nevykdymą dėl pasikeitusių aplinkybių, kurios sutarties vykdymo nedarė visiškai neįmanomu, taigi Vokietijos teismai, ieškodami galimų sprendimų, priėjo nuomonės, kad susidariusioje situacijoje sutarties nevykdymas gali būti pateisinamas remiantis geros valios institutu (lot. – *bona fide*, ang. – *good faith*), kuris buvo numatytas Vokietijos Civiliniame kodekse. Profesorius Paul Oertmann išvystė sutarties pagrindo išnykimo doktriną (vok. – *Wegfall der Geschäftsgrundlage*) ir Vokietijos teismai, pasiremdami šia doktrina bei geros valios institutu, sprendimuose argumentavo, kad, atsižvelgiant į infliacijos sukeltas pasekmes, kreditorius turi teisę atsisakyti priimti apmokėjimą tokio dydžio ir tokia forma, kokie yra nustatyti sutartimi, ir skolininkas, vadovaudamasis gera valia, negali reikalauti, kad toks apmokėjimas būtų priimtas. Teismai, plėtodami sutarties pagrindo doktriną, sprendė, kad šalis, kuriai tolesnis sutarties vykdymas tampa itin sudėtingas, gali reikalauti arba nutraukti sutartį, arba, jei abi sutarties šalys pageidauja, kad sutartis liktų galioti, gali reikalauti teismo pakeisti sutarties sąlygas taip, kad jos atitiktų pasikeitusią situaciją¹⁰.

Pirmojo Pasaulinio karo pasekmės buvo jaučiamos ne tik Vokietijoje, bet visoje Europoje, o kai kur ir už jos ribų, todėl *rebus sic stantibus* doktrina skirtinga apimtimi buvo akceptuota ir kitų valstybių nacionalinės teisės. Siekiant išsamiai atskleisti pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarčių vykdymui doktrinų įvairovę ir *rebus sic stantibus* taisyklės pagrindu susiformavusių institutų skirtumus toliau yra pateikiama doktrinos pripažinimo kitų valstybių nacionalinėje teisėje analizė.

---

⁹ Hiperinfliacija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Hiperinfliacija>> [žiūrėta 2011-03-04].

¹⁰ PERILLO J. M. *Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html>> [žiūrėta 2011-03-04].

2. Pasikeitusių aplinkybių institutas nacionalinėse teisės sistemose

Teisės sistemos bendriausia prasme yra skiriamos į dvi grupes: bendrosios (angl. – *common law*) teisės tradicijos ir kontinentinės (angl. – *civil law* arba *continental law*) teisės tradicijos. Daugumos valstybių nacionalines teisės sistemas, atsižvelgiant į konkrečiai teisinei sistemai būdingus ruožus, galima priskirti prie vienos iš šių grupių. Pasikeitusių aplinkybių instituto pripažinimas nacionalinėse teisės sistemose skiriasi - iš dalies skirtumus įtakojo teisinėms tradicijoms būdingi bruožai ir taisyklės.

Bendrosios teisės tradicijai būdingas požiūris, kad šalis yra laisvos sutartimi nustatyti tarpusavio teises ir pareigas bei numatyti sąlygas, kurios reguliuos šalių santykius susidarius vienai ar kitai situacijai. Bendrosios teisės tradicijos teisininkų rengtos sutartys yra itin detalios ir jomis siekiama sureguliuoti šalių tarpusavio santykius tokiu būdu, kad teismui neiškiltų būtinybė spręsti dėl numanomų sąlygų sutartyje buvimo. Bendrosios teisės tradicija laikosi nuomonės, kad teismas neturi teisės kištis į šalių tarpusavio santykius tokiu būdu, kad aiškinant sutartį prieitų prie išvados, jog šalių sutartinius santykius reguliuoja tam tikros numanomos, tačiau tiesiogiai sutartyje nenustatytos sąlygos. Laikomasi nuomonės, kad šalims tenka pareiga tinkamai įvertinti galimas grėsmes ir iš anksto numatyti probleminių situacijų sprendimo būdus, nustatant juos atitinkamose sutarties sąlygose.

Kontinentinės teisės tradicijai būdingas požiūris skiriasi nuo bendrosios teisės tradicijos tuo, kad paliekama daugiau laisvės sutarties interpretavimui ir nesilaikoma nuomonės, kad visi sutarties šalis siejančių santykių aspektai turi būti konkrečiai aptarti sutartyje. Pripažįstama, kad šalis, sudarydamos sutartį, nustatė tinkamą ir jų pageidaujama tarpusavio interesų pusiausvyrą ir teismui paliekama laisvė, interpretuojant sutartis atsižvelgti į šalių interesų pusiausvyros pasikeitimus. Teismas turi teisę vertinti sutarties turinį remdamasis šalių interesų pusiausvyros principu ir, jei nustatoma tokia būtinybė, keisti sutarties sąlygas taip, kad šalių interesų pusiausvyra būtų atkurta¹¹.

Nors valstybių nacionalinės teisės sistemos turi skirtumų, visgi, remiantis bendrais joms būdingais bruožais, galima kiekvienos valstybės nacionalinės teisės sistemą priskirti vienai iš minėtų teisės tradicijų. Toliau pateikiama valstybių, kurių pavyzdžiu sekė kitos valstybės, pasirinkdamos joms tinkamiausią modelį, nacionalinių teisės sistemų apžvalga. Nacionalinių teisės sistemų bruožų nustatymas ir skirtumų aptarimas yra svarbus siekiant įvertinti, kokios yra pasikeitusių aplinkybių galimos pasekmės sutarties vykdymui,

---

¹¹ *Cit. op. 6.*

vadovaujantis skirtingais nacionaliniais įstatymais, ir išskiriant bendras sutarties vykdymo suvaržymo dėl pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo tendencijas.

2.1. Prancūzija

Prancūzijoje buvo nagrinėjama viena pirmųjų bylų, kurioje pasiremiant *rebus sic stantibus* doktrina, buvo pateisintas sutarties nevykdymas, kai tolesnis sutartinių įsipareigojimų laikymasis nebuvo absoliučiai neįmanomas, tačiau dėl pasikeitusių aplinkybių vienai iš šalių tapo daug sudėtingesnis.

Prancūzijos teisėje yra pripažįstamas *force majeure* institutas, kuris pateisina sutarties nevykdymą, kai tolesnis vykdymas tampa absoliučiai neįmanomas, tačiau šio instituto taikymas nėra galimas situacijose, kai sutarties vykdymas tampa sudėtingas, tačiau neįmanomas, todėl negalėjo būti taikomas ir toliau aptariamoje byloje.

Prancūzijos miestas Bordo (pranc. – *Bordeaux*) buvo sudaręs sutartį su privačia energetikos kompanija „Gaz de Bordeaux“ (pranc. – *Compagnie générale d'éclairage de Bordeaux*) dėl miesto apšvietimo paslaugos teikimo. Sutartimi buvo nustatytos konkrečios fiksuoto dydžio kainos už paslaugas, tačiau taip pat sutartimi buvo numatytas ir kainų pokyčių vertinimo indeksas, kuriuo remiantis kainų dydis galėjo būti keičiamas. Ginčas tarp šalių kilo 1916 metais, kai po Pirmojo pasaulinio karo kilusios ekonominės suirutės pasekoje anglies kainos padidėjo daugiau nei tris kartus. Anglis buvo pagrindinė žaliava, kurią naudojo „Gaz de Bordeaux“, todėl atitinkamai išaugo ir paslaugos teikimo savikaina. Atsižvelgiant į tai, kad ginčas buvo susijęs su viešųjų interesų tenkinimu, jis buvo nagrinėjamas Prancūzijos administracinio teismo *Conseil d'Etat*. Nagrinėdamas bylą teismas priėjo išvados, kad sutartyje numatytas kainų adaptavimo indeksas yra ydingas, nes vadovaujantis juo nėra galimybės kainas adaptuoti (padidinti) tiek, kad jos atitiktų itin pasikeitusią situaciją, todėl šis indeksas negali būti laikomas pakankama priemone sutarties ekonominiam balansui atstatyti. Teismas pasisakė, kad atsižvelgiant į aplinkybes negali būti reikalaujama, jog „Gaz de Bordeaux“ toliau teiktų paslaugas pagal pradines sutarties sąlygas. Teismas argumentavo, kad kompanija negali ginčyti savo pareigos prisiimti žaliavų kainos padidėjimo pasekmių, tačiau šioje situacijoje pozicijos, kad analizuojamas kainų padidėjimas priskirtinas normaliai verslo rizikai, laikymasis būtų nepateisinamas ir neadekvatus. Siekiant garantuoti tolesnį efektyvų sutarties vykdymą, teismo nuomone, reikėjo nuspręsti, kokia apimtimi, atsižvelgiant į susidariusią situaciją,

analizuojama sutartis įpareigoja paslaugų tiekėją prisiimti žaliavų kainos pokyčių pasekmes ir kokia apimtimi pokyčiai lieka už „Gaz de Bordeaux“ atsakomybės ribų¹².

Conseil d'Etat konstatavo, kad administracinės teisės reglamentuojamų sutarčių sąlygos gali būti laikinai pakeistos tik jei: sutarties vykdymo apsunkinimą nulėmusios įvykis nepriklausė nuo šalių valios, šalys negalėjo jo pagrįstai numatyti iš anksto, įvykis sutarties šalims buvo netikėtas ir nulėmė esminį sutartimi nustatytų šalių interesų disbalansą. Teismas taip pat sprendė, kad sutarties pakeitimas laikytinas laikina priemone, kol išnyks ar pasikeis vykdymo apsunkinimą nulėmusios aplinkybės, nes siekiamas sutarties pakeitimo efektas yra garantuoti ilgalaikio pobūdžio sutarčių tinkamą funkcionavimą, o galimybė, kad sutarties tolesnio vykdymo klausimas turės būti vėl svarstomas, išlieka, nes sutarties vykdymo aplinkybės ateityje gali ir vėl reikšmingai pasikeisti.

Aptariamoje byloje *Conseil d'Etat* teismas nusprendė, kad Bordo miestas turi sumokėti kompanijai „Gaz de Bordeaux“ kompensaciją, dėl kurios dydžio sutarties šalys turi nuspręsti pačios. Jei šalims dėl kompensacijos dydžio taikiai susitarti nepavyks, ši dydį turės nustatyti teismas¹³.

„Gaz de Bordeaux“ bylos pagrindu Prancūzijos teismai išvystė doktriną, žinomą *théorie de l'imprévision* pavadinimu. Pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui instituto dabartiniai Prancūzijos teisės aktai nepripažįsta ir *l'imprévision* doktrina lieka už jų ribų. Doktriną toliau taiko ir vysto Prancūzijos teismai¹⁴.

Visgi teismai, aiškindami doktrinos taikymo ribas ir pateisindami sutarties nevykdymą dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių *l'imprévision* pagrindu neišplėtė doktrinos taikymo sutartims, kuriose nėra viešojo intereso¹⁵. *L'imprévision* doktrina yra sudėtinė Prancūzijos administracinės teisės dalis ir gali būti taikoma tik sutartiniams santykiams, kuriais yra siekiama garantuoti viešųjų interesų patenkinimą. Remtis *l'imprévision* doktrina, priklausomai nuo pasikeitusių aplinkybių įtakos, leidžiama tiek sutarties šaliai, kuri yra privatus subjektas, tiek šaliai, laikytinai viešosios teisės subjektu. Sutartims, kurios abi šalys yra privatūs subjektai siekiantys savo privačių komercinių interesų patenkinimo, *l'imprévision* doktrinos Prancūzijos teismai netaiko, skirtingai nuo

---

¹² *Cit. op.* 6.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Cit. op.* 5.

¹⁵ PUELINCKX A. H. *Frustration, Hardship, Force Majeure, Imprévision, Wegfall der Geschäftsgrundlage, Unmöglichkeit, Changed Circumstances. A Comparative study in English, French, German and Japanese Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=128100> [žiūrėta 2011-03-05].

force majeure instituto, kuris, remiantis Prancūzijos Civiliniu kodeksu, galioja visoms sutartims be išimties.

Lyginant Prancūzijos *l'imprévision* doktriną su kitų valstybių nacionalinėse teisės sistemose veikiančiais panašiais institutais, galima pasakyti, kad Prancūzijos pasirinktas modelis gali būti laikomas išskirtiniu ir turinčiu mažai panašumų su kitų kontinentinės teisės tradicijos valstybių pasirinktais instituto reglamentavimo metodais. Pasikeitusių aplinkybių instituto aiškinimo ir taikymo variacijos, panašios į Prancūzijos modelį, buvo pasirinktos Meksikoje, Urugvajuje¹⁶ ir kai kuriose valstybėse, kurios yra buvusios Prancūzijos kolonijos¹⁷.

2.2. Vokietija

Vokietijos nacionalinei teisei yra būdingi kontinentinės teisės tradicijai priskirtini bruožai. Kontinentinės teisės tradicijos valstybių teisiniam reglamentavimui yra būdingas teisės taisyklių kodifikavimas. Teismai, nagrinėdami bylas, yra linkę visų pirma atsakymų ieškoti teisės aktuose ir tik nesant galimybės tinkamą sprendimą priimti remiantis įstatymais, išeities gali būti ieškoma pasiremiant bendraisiais teisės principais ir doktrina.

XX amžiaus pradžioje Vokietijos teisės aktuose nebuvo įtvirtinta *rebus sic stantibus* taisyklė, todėl sprendžiant ginčus dėl pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui teismams iškilo būtinybė ieškoti galimų sprendimo būdu teisės doktrinoje.

Vokietijos aukščiausiasis teismas (vok. – *Reichsgericht*) pasirėmė *rebus sic stantibus* doktrina ir geros valios institutu 1922 metais nagrinėdamas bylą dėl malūno pardavimo. 1919 metų gegužę vienas iš malūno savininkų sudarė sutartį dėl jam priklausančios malūno dalies pardavimo. Sutartimi buvo susitarta dėl pardavimo kainos, numatant, kad pusė sutartos sumos turi būti sumokėta 1920 metų sausio pirmąją, o likusioji kainos dalis – 1921 metų pradžioje. Dėl pokario metu kilusios infliacijos pinigų perkamoji galia nuo 1919 metų gegužės iki 1920 metų pradžios sumažėjo daugiau nei 80 procentų, todėl pardavėjas prarado interesą toliau vykdyti sutartį ir gauti sutartą užmokestį, nes pardavimo kaina visiškai nebeatitiko tikrosios malūno vertės. Tačiau pirkėjas pageidavo vykdyti sutartį pagal sutartas sąlygas, reikalaudamas priimti sutartą užmokestį ir perleisti jam nuosavybės teisę¹⁸.

---

¹⁶ *Cit. op.* 5.

¹⁷ *Cit. op.* 6.

¹⁸ RÖSLER H. Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law. *European Review of Private Law*. Volume 15 No 4. 2007. P. 483 – 513.

Nagrinėdamas šią ir panašias bylas teismas pasirėmė *rebus sic stantibus* taisykle, geros valios institutu ir sutarties pagrindu (vok. – *Wegfall der Geschäftsgrundlage*) doktrina, argumentuodamas, kad sutarties šalis gali remtis pasikeitusių aplinkybių įtaka sutartai kainai, jei, atsižvelgiant į sudarytą sutartį, pusiausvyrą tarp kainos ir to, kas sutariama už ją įvykdyti (šiuo atveju – perduoti nuosavybės teises į malūno dalį), galima pripažinti sutarties pagrindu. Teismas taip pat konstatavo, kad šioje ir panašiose bylose, teismas turi teisę pakeisti sutarties sąlygas, pritaikant jas prie pasikeitusių aplinkybių, arba nutraukti sutartį, jei adekvatus situacijai sutarties pakeitimas nėra įmanomas.

Nagrinėdamas aukščiau aptartą bylą teismas atsižvelgė į pasikeitusias aplinkybes, kurių įtakoje tolesnis sutarties vykdymas vienai iš šalių tapo beprasmis dėl itin sumažėjusio gaunamo įvykdymo. Aplinkybių pokyčiai taip pat gali apsunkinti sutarties vykdymą ir priešingose situacijose – kai vykdymo kaina vienai iš šalių itin padidėja. Tokia situacija buvo Vokietijos federalinio aukščiausiojo teismo (vok. – *Bundesgerichtshof*) nagrinėtoje byloje dėl naftos produktų tiekimo kainų. 1973 metais kilusios naftos krizės¹⁹ metu labai išaugo naftos produktų kainos. Naftos produktų importo kompanija atsisakė toliau vykdyti sutartį dėl šių produktų tiekimo, teigdama, kad tolesnis sutarties vykdymas, neatsižvelgus į pasikeitusias aplinkybes ir atitinkamai nepakeitus sutarties, yra neproporcingas ir pažeidžiantis sutarties šalių interesų pusiausvyrą. Išnagrinėjęs bylos aplinkybes, teismas sprendė, kad kaltė dėl patirtų finansinių nuostolių tenka tiekėjui. Tokią poziciją teismas argumentavo tuo, kad tiekėjas turi pareigą elgtis atidžiai ir protingai. Naftos kainoms pradėjus kilti tiekėjas, pasak teismo, turėjo imtis atsargumo priemonių, pavyzdžiui, įsigyti papildomą produkcijos kiekį, siekdamas užsitikrinti rezervą, tačiau tiekėjas tokių priemonių nesiėmė, tikėdamasis kad kainos greitai vėl sumažės. Pasak teismo, toks tiekėjo požiūris buvo neatsakingas ir nepagrįstas, nes naftos krizės požymiai buvo akivaizdūs ir, sprendžiant pagal informaciją pasiekiamą rinkoje, labiau pagrįsta buvo tikėtis, kad naftos kainos artimiausiu metu tik dar labiau išaugs. Priimdamas sprendimą teismas taip pat atsižvelgė į aplinkybę, kad naftos produktų tiekimo sutarties terminas turėjo pasibaigti po dviejų su puse mėnesių nuo tiekėjo atsisakymo toliau vykdyti sutartį, todėl neigiama pasikeitusių aplinkybių įtaka nelaikytina iš esmės varžančia sutarties vykdymą²⁰.

Aptarta byla leidžia daryti išvadą, kad teismai laikosi pozicijos, jog sutarties pakeitimo ar nutraukimo dėl pasunkėjusio vykdymo institutas gali būti taikomas tik išimtiniais atvejais, kai aplinkybės pasikeičia fundamentaliai ir patiriamas sutarties

---

¹⁹ 1973 oil crisis [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/1973_oil_crisis> [žiūrėta 2011-03-07].

²⁰ *Cit. op.* 18.

vykdymo apsunkinimas yra itin reikšmingas. Taip pat galima teigti, kad teismas nagrinėdamas bylas atsižvelgia ne tik į pasikeitusią sutarties šalių interesų pusiausvyrą, bet ir į sutartinių santykių trukmę tiek iki aplinkybių pasikeitimo, tiek po jų bei į kitas individualias bylos faktines aplinkybes, pavyzdžiui, galimybę numatyti vykdymą įtakojančius įvykius.

Vokietijos teismų išvystyta *Wegfall der Geschäftsgrundlage* doktrina ir jos taikymas nulėmė pokyčius ir Vokietijos teisės aktuose. 2002 metais buvo keičiamas Vokietijos civilinis kodeksas, vienas iš pakeitimų buvo naujos teisės normos, numatančios galimybę keisti ar nutraukti sutartis dėl pasikeitusių aplinkybių, įtvirtinimas. Civiliniame kodekse numatyta norma įtvirtina būtinybę atsižvelgti į pasikeitusias aplinkybes tik išimtiniais atvejais, kurie atitinka nustatytas sąlygas, tokiu būdu siekiant užkirsti kelią galimam spekuliacijai šia išimtimi, kai šalis siekia išvengti jai nepalankaus sandorio vykdymo neturėdama pagrindo. Analizuojama teisės norma taip pat nustato, kad pirmenybė turi būti teikiama sutarties pritaikymui prie pasikeitusių aplinkybių ir tik jei nėra galimybių adekvačiai pakeisti sutartį – teismas gali sutartį nutraukti.

Rösler nuomone Vokietijos pasirinktas modelis yra inovatyvus ir perspektyvus, atsižvelgiantis į kintančias pasaulines ekonomikos tendencijas ir vis sudėtingesnius komercinius santykius visuomenėje²¹. Visgi efektyvus instituto panaudojimas iš esmės priklausys nuo teismų pasirinktos normos aiškinimo krypties ir sugebėjimo ją tinkamai taikyti bylose.

2.3. Anglija

Anglijos teisė nepripažino galimybės pateisinti sutarties nevykdymą remiantis pasikeitusiomis aplinkybėmis. Tokia pozicija buvo įtvirtinta dar 1647 metais nagrinėtoje byloje *Paradine prieš Jane*, kurioje teismas neatleido nuomininko nuo pareigos sumokėti nuomą, nors nuomos objektu nuomininkas negalėjo naudotis daugiau nei trejus metus dėl to, kad objektas buvo okupuotas karaliaus priešų²². Visgi vystantis civiliniams teisiniams santykiams ir keičiantis ekonominėms aplinkybėms kilo poreikis sušvelninti itin griežtą poziciją dėl sutartinių įsipareigojimų laikymosi privalomumo ir ilgainiui Anglijos teismai sukūrė frustracijos (angl. - *frustration*) arba žlugusio tikslo doktriną²³.

---

²¹ *Ibid.*

²² TREITEL G. H. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell/Stevens&Sons, 1991. P. 763.

²³ MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996. P. 423.

Vienas pirmųjų precedentų, įtvirtinusių šią doktriną buvo 1863 metais nagrinėta *Taylor prieš Caldwell* byla. Šioje byloje ieškovas išsinuomojo koncertų salę iš atsakovo keturioms sutartyje konkrečiai nurodytoms dienoms, ketindamas tomis dienomis surengti koncertus. Deja, likus mažiau nei savaitei iki numatytų pasirodymų, pastatas, kuriame buvo koncertų salė, sudegė ir numatyti koncertai nebegalėjo įvykti. Gaisras kilo atsitiktinai – ne dėl atsakovo kaltės. Ieškovas, kreipėsi į teismą reikalaudamas atlyginti jo turėtas pasirengimo koncertams išlaidas. Šioje byloje teismas sprendė, kad nėra atsakovo kaltės dėl negalėjimo įvykdyti sutartį ir ieškinį atmetė. Taigi išimtis sutarties vykdymo privalomumui buvo pritaikyta, nors teoriškai buvo įmanoma atstatyti koncertų salę. Teismas sprendė, kad galimos atsakovo išlaidos siekiant atstatyti koncertų salę iki numatytų pasirodymų būtų nepateisinamai didelės ir toks reikalavimas, atsižvelgiant į aplinkybes, būtų nepagrįstas ir neprotingas.

Vystantis frustracijos doktrinai sutarties nevykdymo pateisinimo dėl pasikeitusių aplinkybių galimybės buvo išplėstos ir situacijoms, kai objektyviai įvykdyti sutartį yra įmanoma, tačiau beprasmiška. Tokių precedentų pavyzdžiai yra vadinamosios karūnavimo bylos. Byloje *Krell prieš Henry* atsakovas susitarė dėl buto nuomos karaliaus karūnavimo dienomis, norėdamas stebėti karūnavimo procesiją, kuri turėjo praeiti gatve, kurioje buvo nuomojamas butas. Abi sutarties šalys žinojo nuomos tikslą, nes nuomotojas būtent tokią buto panaudojimo galimybę nurodė reklamose dėl buto nuomos. Be to šalys susitarė dėl kainos, kuri viršijo įprastinę buto nuomos tame rajone rinkos kainą. Deja, procesija buvo atšaukta dėl netikėtos karaliaus ligos ir tolesnis sutarties vykdymas nuomininkui tapo neaktualus. Visgi nuomotojas pageidavo vykdyti sutartį ir reikalavo sumokėti sutartą nuomos mokesť. Teismas ieškinį atmetė remdamasis sutarties numanomomis sąlygomis, kurios nebuvo tiesiogiai aptartos sutartyje, tačiau buvo žinomos abiem sutarties šalims²⁴. Teismas pasisakė, kad abiem sutarties šalims žinomo sutarties sudarymo tikslo išnykimas įgalina atleisti šalį nuo sutarties vykdymo. Teismas taip pat pripažino, kad karūnavimo procesija buvo esminė sutarties sąlyga ir jai neįvykus įpareigojimas atsakovą tęsti sutarties vykdymą nulemtų sutartimi nepateisinamus sunkumus nuomininkui²⁵.

Teismai *Krell prieš Henry* byloje suformuotą taisyklę taiko labai retai ir tik išimtiniais atvejais. Šiam teiginiui pagrįsti galima pasiremti kita karūnavimo byla – *Herne Bay Steamboat Co. prieš Hutton*. Šioje byloje atsakovas išsinuomavo jachtą numatyta karūnavimo dienai, norėdamas už užmokestį pasiūlyti keleiviams dienos kruizą aplink

---

²⁴ SMITH J. C. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell, 2002. P. 201 – 202.

²⁵ *Cit. op.* 22, p. 764 – 765.

išrikiuotą karinio jūrų laivyno flotilę, dalį numatomo maršruto sudarė atkarpa, iš kurios galima stebėti karūnavimo procesiją. Atsakovas, įvertindamas, kad kruizas bus papildytas vaizdu į karūnavimo procesiją, ketino nustatyti aukštesnę nei įprastinė kainą ir gauti nemažą pelną. Karaliui susirgus procesija buvo atšaukta ir tarp šalių kilo ginčas dėl sutarties vykdymo – atsakovas teigė, kad tolesnis sutarties vykdymas jam tapo beprasmiškas, nes išnyko sutarties tikslas. Teismas, sprenddamas šią bylą, priešingai nei *Krell prieš Henry* byloje, pasisakė, kad sutarties tikslas, šiuo atveju, yra jachtos nuoma, o ne karūnavimo procesijos stebėjimas. Teismas taip pat konstatavo, kad nors vienas iš atsakovo motyvų – padidinti įprastinę kruizo kainą dėl galimybės stebėti vyksiančią procesiją – tapo neįgyvendinamas, tačiau frustracijos doktrina šiomis aplinkybėmis netaikytina, nes sutartis buvo sudaryta dėl jachtos nuomos, o karūnavimo atšaukimas neatima iš atsakovo galimybės organizuoti kruizą numatytą dieną²⁶.

Teismams, plėtojant frustracijos doktriną ir nustatant jos taikymo ribas, teko suformuoti poziciją dėl doktrinos taikymo galimybių, kai situaciją keičiantis įvykis nėra toks objektyviai nepriklausantis nuo šalies valios kaip *Taylor prieš Caldwell* byloje, bet susijęs su sąlyginai subjektyviais ekonominiais veiksniais, kurių pasekoje vienai iš sutarties šalių vykdymo kaina labai padidėja.

Remiantis Anglijos teismų sukurtais precedentais sutarties vykdymo išlaidų padidėjimas neatleidžia nuo sutarties vykdymo. Tokia išvada buvo padaryta *Davis Contractors Ltd prieš Fareham Urban DC* byloje. Statybų kompanija sudarė sutartį dėl namų statybos, įsipareigodama per 8 mėnesius pastatyti 78 namus už sutartą 94000 svarų sterlingų užmokestį. Dėl netikėto darbo jėgos rinkoje trūkumo statyba užtruko 22 mėnesius ir statytojui kainavo 115000 svarų sterlingų. Statytojas kreipėsi į teismą reikalaudamas sutartimi numatytos kainos perskaičiavimo ir kompensacijos sumokėjimo remiantis frustracijos doktrina. Teismas atmetė ieškinį ir konstatavo, kad aplinkybės, nulėmusios statytojo nuostolius, šiuo atveju, laikytinos pagrįsta ieškovo verslo rizika ir negali būti pagrindu reikalauti kompensacijos. Teismas taip pat pasisakė, kad vien tik netikėtų sutarties vykdymo sunkumų, finansų trūkumo ar patiriamų nuostolių fakto nepakanka siekiant taikyti frustracijos institutą. Pasak teismo, pasikeitusių aplinkybių sąlygotas poveikis turi būti toks reikšmingas, kad būtų galima konstatuoti, jog tai dėl ko buvo susitarta sutartimi absoliučiai skiriasi nuo to, kas gaunama įvykdžius sutartį pasikeitusiomis aplinkybėmis²⁷.

---

²⁶ *Cit. op.* 22, p. 784.

²⁷ PEEL E. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell, 2007. P. 941.

Panašių išvadų buvo prieita ir vadinamosiose Sueco kanalo bylose, kai dėl kilusio karinio konflikto buvo uždarytas Sueco kanalas ir pervežėjai negalėjo prekių transportuoti įprastiniu maršrutu. Teismai sprendė, kad Sueco kanalo uždarymas nenulėmė pervežėjų nuostolių tokiu mastu, kad sutarčių nevykdymas galėtų būti pateisinamas pasikeitusiomis aplinkybėmis. Nors transportavimas Sueco kanalu nebebuvo įmanomas, tačiau išliko kiti galimi transportavimo keliai ir būdai, pavyzdžiui oro transportu arba vandens transportu plaukiant aplink Gerosios vilties iškyšulį, todėl vien tik padidėjusios transportavimo sąnaudos nebuvo pagrindas taikyti frustracijos doktriną²⁸.

Peel išskiria keturias galimas išimtis, kai frustracijos doktrina gali būti taikoma, taip pat visos šios situacijos iliustruoja, kad vien finansinių nuostolių fakto nepakanka frustracijos instituto taikymui.

Frustracijos doktrina gali būti taikoma, kai itin didelės papildomas išlaidas vykdam sutartį nulemia pasikeitęs įstatyminis reglamentavimas. Pavyzdžiui, jei valstybė, siekdama užtikrinti produkcijos kokybę, nustatytų papildomus privalomus reikalavimus, o būtini gamybos proceso pakeitimai, siekiant užtikrinti produkcijos atitikimą naujiems standartams, pareikalautų milžiniškų papildomų investicijų. Tokiu atveju lemiamas veiksnys būtų ne itin reikšmingai išaugusi sutarties vykdymo kaina produkcijos gamintojui, o viešojo intereso užtikrinimo būtinybė²⁹.

Antrajai grupei situacijų, kuriose galimas frustracijos taikymas, priskiriami ginčai dėl sutarčių, kurios tiesiogiai numato pasikeitusių aplinkybių įtaką ir pasekmes sutarties vykdymui. Šalys yra laisvos susitarti dėl visų sutarties sąlygų, tame tarpe ir dėl frustracijos instituto taikymo pasikeitus aplinkybėms. Kai sutartyje šios sąlygos yra aptartos ir yra numatytos konkrečios pasikeitusių aplinkybių pasekmės sutarties vykdymui, teismas turi ginčą spręsti vadovaudamasis sutartimi ir taikydamas sutartyje nustatytas sankcijas³⁰.

Byloje *Staffordshire Area Health Authority prieš South Staffordshire Waterworks Co* dėl vandens ligoninei tiekimo teismas pateisino sutarties nutraukimą. Atsakovas argumentavo, kad tolesnis sutarties vykdymas jam yra itin nuostolingas, nes vandens tiekimo savikaina per 56 sutarties vykdymo metus išaugo 18 kartų ir gaunamas užmokestis tapo simboliniu bei visiškai neproporcingu realioms sutarties vykdymo sąnaudoms. Teismas atleido vandens tiekėją nuo tolesnio sutarties vykdymo pasiremdamas bendra taisykle, kad neterminuota sutartis gali būti nutraukta apie

---

²⁸ LINDSTRÖM N. *Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lindstrom.html>> [žiūrėta 2011-03-07].

²⁹ *Cit. op.* 27, p. 942.

³⁰ *Ibid.* p. 943.

nutraukimą tinkamai iš anksto įspėjus kitą sutarties šalį. Šioje byloje teismo pagrindinis argumentas buvo siejamas su šalies teise nutraukti neterminuotą sutartį, o ekonominis sutarties vykdymo nepalankumas teismo buvo vertinamas kaip papildomas, sutarties nutraukimą pateisinantis, veiksnys³¹.

Paskutinei grupei priskirtinos situacijos, kai nutrūkę diplomatiniai santykiai tarp valstybių nulemia sutartinių prievolių pabaigą. Frustracijos institutas tokiu atveju yra taikomas, jei abi sutarties šalys yra valstybės įmonės ir diplomatinių bei prekybinių santykių pabaiga yra nesuderinama su tolesniu sutarties vykdymu. Pripažįstama, kad diplomatinių santykių tarp valstybių nutrūkimas nepateisintų sutarties, sudarytos privačių subjektų, nutraukimo³².

Anglijos teismai, vertindami infliacijos įtaką sutarties vykdymui, yra pasisakę, kad staigūs valiutos perkamosios galios pokyčiai nėra pagrindas taikyti frustracijos doktriną. Visgi, pasak Peel, nors precedentais yra suformuota pozicija, kad infliacija nėra pagrindas nutraukti sutartis, neatmetama galimybė, kad į staigios ir milžiniškos infliacijos faktą galėtų būti atsižvelgiama sprendžiant dėl tolesnio sutarties vykdymo³³.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Anglijos teisėje nėra nustatytos aiškios ribos tarp sutarties vykdymo suvaržymo instituto ir instituto, kuris pateisina sutarties nutraukimą, kai tolesnis vykdymas tampa absoliučiai neįmanomas. Pasikeitusių aplinkybių institutas yra sudėtinė frustracijos doktrinos dalis, sukurta plečiant frustracijos taikymo ribas. Taip pat galima teigti, kad Anglijos teisė iš esmės nepripažįsta pasikeitusių aplinkybių neigiamo poveikio finansiniams sutarties šalies interesams sutarties nevykdymą pateisinančiu veiksmu. Dar vienas svarbus skirtumas nuo kitų nacionalinių teisės sistemų yra tai, kad jei frustracija turėtų būti taikoma, teismas gali atleisti šalį nuo tolesnio sutarties vykdymo sutartį nutraukiant, tačiau nėra taikoma sutarties pakeitimo alternatyva.

2.4. Jungtinės Amerikos Valstijos

Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) teisėje sutarties vykdymo suvaržymas dėl pasikeitusių aplinkybių yra vertinamas vadovaujantis nepraktiškumo (angl. - *impracticability*) doktrina. Nepraktiškumo doktrina reguliuoja situacijas, kuriose vienai iš sutarties šalių tolesnis sutarties vykdymas tampa itin nepalankus finansiškai ir

---

³¹ *Ibid.* p. 943 – 944.

³² *Ibid.* p. 944 – 945.

³³ *Ibid.* p. 945.

reikalavimas vykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis sąlygotų nepateisinamo dydžio sunkumus sutarties šaliai.

Nepraktiškumo doktriną sukūrė teismai nagrinėdami bylas. Vienas pirmųjų precedentų buvo byla, 1787 metais nagrinėta Pensilvanijoje. Faktinės bylos aplinkybės labai panašios į *Paradine prieš Jane*³⁴ bylos, skirtumas tik tas, kad okupantai nuomos objektą sunaikino, o nuomininkas sutartimi buvo įsipareigojęs ne tik mokėti nuomos mokesčių, bet ir užtikrinti gerą patalpų būklę. Kadangi pastatas buvo sunaikintas, nuomotojas kreipėsi į teismą teigdamas, kad nuomininkas pažeidė sutartį nemokėdamas nuomos ir nesugebėdamas tinkamai apsaugoti pastato nuo sunaikinimo bei reikalaudamas įvykdyti šiuos įsipareigojimus, t.y. ne tik sumokėti sutartą nuomos mokesčių, bet ir grąžinti patalpas į pirminę būklę. Reikalavimą dėl nuomos mokesčio teismas sprendė analogiškai *Paradine prieš Jane* bylai, įpareigodamas atsakovą sumokėti už visą nuomos laikotarpį, nepaisant to, kad pastatu nuomininkais realiai naudotis negalėjo. Sprendžiant klausimą dėl pastato būklės teismas konstatavo, kad atsižvelgiant į tai, jog sutartyje nebuvo numatytos netikėtų įvykių pasekmės sutarties vykdymui, nei vienai iš sutarties šalių šioje situacijoje negali būti priskiriama įvykio atsiradimo rizika, todėl nuomininkas nėra kaltas dėl pastato sunaikinimo ir reikalavimas grąžinti patalpas į pradinę būklę negali būti tenkinamas. Šioje byloje teismas pateisino sutarties nevykdymą, nors sutarties vykdymas nebuvo neįmanomas, tačiau sukeltų itin didelių sunkumus vienai iš sutarties šalių³⁵.

Teisės norma, reglamentuojanti pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarties vykdymui, yra numatyta JAV Vieningo komercinio kodekso 2-615 straipsnyje. Minimas straipsnis, pasak oficialaus komentaro, atleidžia pardavėją nuo pareigos laiku pristatyti prekes, jei netikėtai atsiradusios ir sutartimi nenumatytos aplinkybės sutarties vykdymą daro komerciškai nepraktišką. Interpretuodami ir taikydami šią normą, JAV teismai laikosi griežtos pozicijos, kad pateisinti sutartinių įsipareigojimų nevykdymą, remiantis pasikeitusiomis aplinkybėmis, galima tik labai išimtiniais atvejais. Teismai laikosi nuomonės, kad daugeliu atvejų rizika yra paskirstyta tarp šalių sutartimi, net jei tai nėra tiesiogiai aptarta sutartyje ir nustatyti šalį, kuriai tenka aplinkybių pasikeitimo rizika, galima atsižvelgiant į sutarties pobūdį ir šalių tarpusavio santykius³⁶. JAV doktrinai ir teismams būdinga pozicija, kad vien tik padidėjusių sutarties vykdymo sąnaudų faktoriaus nepakanka nulemti sutarties vykdymo nepraktiškumą.

---

³⁴ Ši byla aptarta analizuojant Anglijos teisės sistemą, magistro darbo 2.3. skyriuje.

³⁵ PERILLO J. M. *Hardship and its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>> [žiūrėta 2011-03-08].

³⁶ *Cit. op.* 6.

Tokią teismų poziciją galima iliustruoti 1983 metais nagrinėtos *Maple Farms* bylos pavyzdžiu. Ieškovas įsipareigojo tiekti pieno gaminius mokyklos reikmėms visus mokslo metus, tačiau dėl įvairių, nuo ieškovo valios nepriklausančių, faktorių įtakos pieno kainos per šešis mėnesius padidėjo 23 procentais. Tiekėjas kreipėsi į teismą prašydamas atleisti jį nuo sutarties vykdymo dėl nenumatytų aplinkybių nulemtos sutarties nepraktiškumo, remdamasis Vieningo komercinio kodekso 2-615 straipsniu. Teismas, nagrinėdamasis byla, išskyrė tris sąlygas, kurios turi būti įvykdytos siekiant pateisinti sutarties nutraukimą dėl vykdymo nepraktiškumo. Visų pirma, aplinkybių pasikeitimą nulėmęs įvykis sutarties šalims turi būti netikėtas. Antra, tiek taikant tiesiogiai sutartyje numatytas sąlygas, tiek vertinant sutarties pobūdį, negalima konstatuoti, kad įvykio atsiradimo rizika tenka nukentėjusiai šaliai. Trečia sąlyga reikalauja, kad sutarties vykdymo komercinis nepraktiškumas būtų nulemtas būtent įvykusio aplinkybių pasikeitimo. Analizuojamoje byloje teismas nesutiko, kad atsižvelgiant į iki sutarties sudarymo egzistavusias pieno kainos augimo tendencijas (per metus iki sutarties sudarymo pieno kainos išaugo 10 procentų), pieno kainų padidėjimas 23 procentais gali būti laikomas šalims netikėtu įvykiu. Taip pat teismas konstatavo, kad rizika dėl pieno produktų kainų padidėjimo, atsižvelgiant į sutarties pobūdį, tenka tiekėjui. Teismas nusprendė, kad bylos faktinės aplinkybės neatitinka nepraktiškumo instituto taikymo sąlygų ir ieškinį atmetė³⁷. Apibendrinant galiu pasakyti, kad analizuojant JAV teismų sprendimus neteko rasti tokio, kuriame mažiau nei 100 procentų išaugusios planuotos sutarties vykdymo sąnaudos būtų pripažintos nulemusių vykdymo nepraktiškumą.

Dažniausiai bylose, kuriose teismas pripažįsta tolesnį sutarties vykdymą nepraktišku, sutartys yra nutraukiamos. Visgi Vieningas komercinis kodeksas numato ne tik sutarties nutraukimo, bet ir jos pakeitimo galimybę. Precedento, kuriame buvo įgyvendinta ši alternatyva, pavyzdys yra byla *Aluminum Company of America (ALCOA) prieš Essex Group Inc.* Aliuminio gamybos kompanijai gamybos savikaina, dėl 1973 metų naftos krizės ir valstybės nustatytų papildomų taršos prevencijos reikalavimų, padidėjo daugiau nei 6 kartus ir kompanija kreipėsi į teismą reikalaudama pripažinti sutarties vykdymą nepraktišku. Sutartyje buvo numatytas kainos perskaičiavimo indeksas, tačiau teismas pripažino, kad jis yra neveiksmingas, nes net ir perskaičiavus aliuminio pardavimo kainą pagal sutartyje nustatytą formulę, ieškovo savikaina vis tiek beveik tris kartus viršija gaunamą užmokestį. Ieškovas teismo reikalavo arba nutraukti sutartį, arba pakeisti sutarties sąlygas, kad šios atitiktų pasikeitusias aplinkybes. Šioje byloje teismas sprendė, kad sutarties vykdymas tapo komerciškai nepraktiškas ir

---

³⁷ *Ibid.*

įpareigojo šalis pakeisti sutarties sąlygas dėl kainos. Sutarties pakeitimo alternatyvą teismas pasirinko įvertinęs aplinkybę, kad sutartis gali būti toliau sėkmingai vykdoma, jei bus pašalintas tarp šalių interesų atsiradęs disbalansas³⁸.

Analizuojant teismų poziciją dėl 2008 – 2010 metų ekonominės krizės sukeltų pasekmių sutarčių vykdymui ir galimybės pateisinti nevykdymą remiantis pasikeitusiomis aplinkybėmis, manau, galima pasiremti 2010 metais nagrinėta byla *KBS Preferred Holding I LLC prieš Petra Fund REIT Corp.*

Tarp šalių kilo ginčas dėl 2007 metais sudarytos paskolos sutarties vykdymo. Skolininkas reikalavo restruktūrizuoti paskolos sutartį, atkuriant sutarties šalių interesų pusiausvyrą. Skolininkas rėmėsi geros valios ir sąžiningos verslo praktikos principais bei teigė, kad dėl ekonominės krizės pasekmių tolesnis sutarties vykdymas sukeltų jam milžiniškus sunkumus, taip pat argumentavo, kad kreditoriaus atsisakymas restruktūrizuoti sutartį yra nepagrįstas ir pažeidžiantis paskolos sutarties sąlygas.

Teismas pasisakė, kad nors ekonominė krizė paveikė skolininko galimybes grąžinti paskolą, tačiau tai nėra pagrindas keisti skolininko sutartinius įsipareigojimus ir nesuteikia skolininkui teisės nevykdyti sutarties. Teismas taip pat konstatavo, kad paskolos sutartimi nėra numatyta pareiga kreditoriui derėtis su skolininku dėl sutarties sąlygų pakeitimo, ir net jei teismas, remdamasis geros valios institutu, pripažintų tokių derybų būtinybę, negalima reikalauti, kad derybų rezultatas būtų sutarties pakeitimas skolininko naudai.

Teismas pažymėjo, kad šalys, norėdamos sukurti pareigą kitai šaliai derėtis dėl sutarties pakeitimo, turi tokią sąlygą tiesiogiai nustatyti sutartimi, nes teismas neturi pareigos išvelgti sutartyse papildomas sąlygas, kurios jose nėra aiškiai aptartos. Priimdamas sprendimą teismas skolininko reikalavimų netenkino³⁹.

Atsižvelgiant į griežtą teismo poziciją aptartoje byloje, manau, galima teigti, kad mažai tikėtina, jog teismai 2008 – 2010 metų ekonominės krizės sukeltus sutarties vykdymo suvaržymus pripažins pakankamu pagrindu taikyti nepraktiškumo doktriną, nors pavieniai atvejai, kai doktrina bus pritaikyta, manau, yra galimi.

Manau galima teigti, kad bendriausia prasme JAV teisė nepripažįsta, jog pasikeitusių aplinkybių sukeltų ekonominių sunkumų pakanka siekiant pateisinti sutarties nevykdymą. Visgi, kai aplinkybės sutarties šalies finansines galimybes paveikia tokiu

---

³⁸ *Ibid.*

³⁹ VOELKER A. *Lender has no obligation to negotiate restructuring of loan affected by economic crisis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=ba77e0-3691-4443-85f8-1df66aaf08d5>> [žiūrėta 2011-03-08].

mastu, kad yra pagrindas patiriamus nuostolius pripažinti viršijančiais pagrįstus lūkesčius, nepraktiškumo institutas, remiantis esamais teismų precedentais, manau, būtų taikomas.

2.5. Lietuva

Lietuvos teisėje pasikeitusių aplinkybių institutas yra reglamentuojamas Civilinio kodekso straipsnyje „sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms“⁴⁰. Panaši norma buvo nustatyta ir 1964 metų Civiliniame kodekse⁴¹, tačiau dabartinis normos turinys yra ne anksčiau galiojusiame kodekse nustatytos normos evoliucijos pasekmė, o įstatymų leidėjo sprendimo pasiremti tarptautiniais teisės aktais įgyvendinimas. Analizuojamas institutas Civiliniame kodekse buvo nustatytas inkorporuojant Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtus Tarptautinių komercinių sutarčių principus (toliau – UNIDROIT principai), tokiu būdu siekiant suderinti Lietuvos prievolių teisę, ypatingai sutarčių teisę, su tarptautinių organizacijų, užsiimančių privatinės teisės harmonizavimu ir unifikavimu, parengtomis konvencijomis bei tarptautiniais dokumentais⁴². Aptariamoms Civilinio kodekso normos tekstas iš esmės sutampa su UNIDROIT principų 6.2.1 – 6.2.3 straipsnių tekstu⁴³.

Civilinio kodekso 6.204 straipsnis nustato, kad jeigu įvykdyti sutartį vienai šaliai tampa sudėtingiau negu kitai šaliai, sutartis turi būti vykdoma atsižvelgiant į ją sudarius pasikeitusias aplinkybes. Teisės norma nustato, kad Civiliniame kodekse įtvirtinto⁴⁴ *pacta sunt servanta* principo išimtis galima ne bet kada, o tik esant aplinkybėms, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą ir atitinka nustatytus kriterijus. Įstatymų leidėjas nustatė sąlygas ir kriterijus, pagal kuriuos sprendžiama, ar sutarties vykdymo suvaržymas yra toks reikšmingas, kad vykdyti tampa itin sudėtinga ir reikia peržiūrėti sutarties sąlygas.

Pasak Civilinio kodekso komentaro, pasikeitusių aplinkybių sukeltas sutarties vykdymo suvaržymas turi būti esminis, t.y. toks, kuriuo yra pažeidžiama šalių interesų pusiausvyrą ir reikalavimas įvykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis prieštarautų

---

⁴⁰ *Cit. op. I*, 6.204 str.

⁴¹ Lietuvos TSR civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964. Nr.19-138. 177 str. 2 d.

⁴² Civilinio kodekso projekto aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso Šeštosios knygos [interaktyvus]. 2000. Nr. P – 2530. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100914> [žiūrėta 2011-03-08].

⁴³ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). *Tarptautinių komercinių sutarčių principai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13636&x=1>> [žiūrėta 2011-03-08].

⁴⁴ *Cit. op. I*, 6.189, 6.200 str.

sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams. Pasikeitusių aplinkybių nulemtas vykdymo suvaržymas gali pasireikšti sutarties vykdymo išlaidų nepateisinamu padidėjimu, reikšmingu įvykdymo, kurį gauna sutarties šalis, vertės sumažėjimu arba apskritai šalies suinteresuotumo gauti įvykdymą išnykimu. Taigi aplinkybių pasikeitimas turi nulemti esminius sutarties vykdymo sąlygų pokyčius, t.y. aplinkybės turi būti tokios, kad šalis, žinodama jas sudarydama sutartį, sutarties arba apskritai nebūtų sudariusi, arba būtų sudariusi visiškai kitokiomis sąlygomis⁴⁵.

Siekiant pripažinti aplinkybes sukeliančiomis esminį sutarties vykdymo suvaržymą, jos privalo atitikti nustatytus keturis kriterijus. Pirma, aplinkybės, kurios daro sutarties vykdymą vienai iš šalių labai sudėtingą, turi atsirasti arba tapti žinomos sutartį vykdančiai šaliai po sutarties sudarymo. Aplinkybėmis, kurios jau egzistavo sudarant sutartį ir kurias šalis žinojo arba turėjo žinoti, šalis remtis negali, nes sudarydama sutartį tokiomis sąlygomis ji prisiėmė sutarties vykdymo pasunkėjimo riziką. Antras kriterijus reikalauja, kad galima būtų konstatuoti, jog šalis sudarant sutartį negalėjo protingai numatyti sutarties vykdymą sunkinančių aplinkybių atsiradimo. Jeigu analogiškas aplinkybes apdairus žmogus, sudarydamas sutartį tokiomis pat sąlygomis, būtų numatęs, analizuojamas straipsnis negali būti taikomas. Trečia, suvaržymą nulemiančios aplinkybės turi būti objektyvios ir nepriklausyti nuo sutarties šalies valios. Šalis, norėdama pateisinti sutarties nevykdymą, negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kurioms ji galėjo užkirsti kelią. Ketvirtas kriterijus nustato, kad nagrinėjama teisės norma netaikoma, jeigu nukentėjusi šalis prisiėmė aplinkybių pasikeitimo riziką. Rizikos prisiėmimas gali būti aiškiai išreikštas sutartyje arba numanomas. Šie keturi kriterijai yra bendro pobūdžio, todėl sutarties šalys gali juos sutartyje detalizuoti, nustatydami galinčias atsirasti konkrečias aplinkybes ir jų atsiradimo pasekmes sutarties vykdymui⁴⁶.

Komentuojamo straipsnio trečioje dalyje nustatyti sutarties vykdymą varžančių aplinkybių atsiradimo teisiniai padariniai. Straipsnyje nustatyta, kad iš esmės pasikeitus aplinkybėms, suinteresuota sutarties šalis gali inicijuoti derybas dėl sutarties sąlygų pritaikymo prie pasikeitusių aplinkybių ir šalių interesų pusiausvyros atkūrimo. Procesiniu požiūriu toks reglamentavimas nustato privalomą ikiteisminę šalių ginčo nagrinėjimo tvarką. Jeigu šalių derybos yra nesėkmingos joms negalint taikiai susitarti dėl sutarties pakeitimo arba jeigu kita šalis per protingą terminą apskritai neatsako į prašymą pradėti derybas, bet kuri sutarties šalis gali kreiptis į teismą pareikšdama reikalavimą

---

⁴⁵ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga „Prievolių teisė“*. Vilnius: Justitia, 2003. P. 269 – 270.

⁴⁶ *Ibid*, p. 270.

nutraukti sutartį arba prašydama ją pakeisti. Pažymėtina, kad teismas gali nutraukti ar pakeisti sutartį tik konstatavęs visų analizuojamame straipsnyje nurodytų sąlygų buvimą. Jei teismas konstatuoja, kad situacija neatitinka nustatytų instituto taikymo sąlygų, tuomet reikalavimas laikomas nepagrįstu ir sutartis šalims lieka galioti bei turi būti vykdoma pradinėmis sąlygomis. Svarbu paminėti, kad nagrinėjamas straipsnis gali būti taikomas tik jei sutartis dar nėra įvykdyta, jeigu sutartis yra įvykdyta iš dalies, atleidimo nuo sutarties vykdymo dėl pasikeitusių aplinkybių institutas gali būti taikomas tik neįvykdytos sutarties dalies vykdymui⁴⁷.

Civilinio kodekso komentare pateikiamas teisės normos turinio aiškinimas yra abstraktus ir bendro pobūdžio, todėl instituto aiškinimo ir taikymo detales turės atskleisti bylų nagrinėjimo procese formuojama teismų praktika. Bylų, kuriose būtų taikomas analizuojamas institutas iki 2008 metais prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės buvo nedaug, todėl normos taikymo ir aiškinimo praktika nebuvo išsami. Visgi ekonominės krizės laikotarpiu ieškinių, kuriuose remiamasi pasikeitusių aplinkybių įtaka sutarties vykdymui, skaičius smarkiai išaugo, todėl instituto aiškinimo ir taikymo praktika gausėja. Lietuvos teismų pozicija ir bylos, kuriose aiškinamas analizuojamos normos turinys, detaliam aptariamam magistrui darbu skyriuje, kuriame analizuojamos instituto taikymo sąlygos.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvoje yra pasirinktas liberalus instituto reglamentavimo modelis, kuriuo sukuriama teisiniai instrumentai, mano nuomone, įgalina atsižvelgti į šiuolaikiniame pasaulyje sparčiai besiplėtojančius ir kintančius ekonominių santykių poreikius. Lyginant Lietuvoje nustatytą teisinį reglamentavimą pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui klausimu su darbe analizuotomis kitų valstybių nacionalinėmis teisės sistemomis, galima teigti, kad daugiausia bendrų bruožų su lietuviškuoju turi Vokietijos pasirinktas modelis. Abiejose valstybėse pasikeitusių aplinkybių institutas yra reglamentuojamas Civilinio kodekso ir taisyklių turinys yra panašus, kitas panašumas yra tai, kad vertinant pasikeitusių aplinkybių teisinę pasekmę pirmenybė yra teikiama sutarties išsaugojimui ją pakeičiant, ir tik jei nėra galimybės sutartį pritaikyti prie pasikeitusių aplinkybių, gali būti renkama sutarties nutraukimo alternatyva.

Liberalaus reglamentavimo metodo privalumu galima įvardinti sukuriama didesnę teisinių instrumentų įvairovę, kuri įgalina tiksliau pasirinkti tinkamas priemones sprendžiant specifines problemines situacijas, ir tokiu būdu, tikėtina, labiau atsižvelgti į sutarties šalių interesus. Kitas modernaus reglamentavimo būdo privalumas, mano

---

⁴⁷ *Ibid*, p. 269, 271.

nuomone, yra tai, kad taikant analizuojamą institutą ir jo teisinės pasekmes sukuriama galimybė ne tik nutraukti, bet ir pakeisti sutartį, tokiu būdu garantuojant kitų svarbių teisės principų įgyvendinimą ir tuo pačiu išsaugant sutartį.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse sutarties nevykdymo pateisinimo dėl pasikeitusių aplinkybių institutas yra taikomas laikantis konservatyvaus požiūrio ir itin retai. Tokią poziciją galima pateisinti siekiu apsaugoti teisės sistemą ir sutarties šalių interesus nuo galimų instituto taikymo grėsmių. Viena iš pastarųjų galėčiau įvardinti analizuojamos normos taikymo keliamą pavojų sutartinių santykių pastovumui, toks pavojus gali kilti jei institutas būtų taikomas pernelyg liberaliai. Dažnas analizuojamos normos taikymas galėtų sukelti šalių nepasitikėjimą sutartimis. Kita grėsmė yra galimas sutarties šalių spekuliacijos institutu. Bendrosios teisės tradicijos valstybės laikosi požiūrio, kad nagrinėjama teisės taisyklė gali suteikti galimybes sutarties šalims pernelyg lengvai išvengti joms nepalankių sutarčių vykdymo, todėl šių valstybių teismai instituto taikymo sąlygas aiškina itin griežtai.

Bendrosios teisės tradicijos ir kontinentinės teisės tradicijos valstybių požiūrio skirtumus, mano nuomone, galėjo nulemti bendrųjų sutarčių teisės principų konkurencija, pavyzdžiui, Anglijos teisė prioritetą teikia sutarties laisvės ir sutarties privalomumo principams⁴⁸, tuo tarpu Vokietijos sutarčių teisėje yra išskiriama sąžiningumo ir teisingumo principų reikšmė⁴⁹. Galbūt įtakos skirtingam požiūriui turėjo ir faktas, kad bendrosios teisės valstybėms neteko susidurti su tokio dydžio infliacija, kokia po Pirmojo pasaulinio karo kilo Vokietijoje.

Mano nuomone, Lietuvos teisėje nustatytas pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarčių vykdymui instituto reglamentavimas atitinka šiuolaikinei sutarčių teisei keliamus iššūkius. Visgi tinkamas instituto panaudojimas ir jo tikslų efektyvus įgyvendinimas, manau, daugiausia priklausys nuo teismų pasirinktos normos aiškinimo krypties ir gebėjimo nustatyti tinkamas normos taikymo ribas, kurios užkirstų kelią aptartų grėsmių atsiradimui.

---

⁴⁸ *Cit. op.* 23, p. 421.

⁴⁹ *Ibid*, p. 451.

3. Pasikeitusių aplinkybių institutas tarptautiniuose teisės aktuose

Tarptautiniais teisės aktais paprastai yra siekiama nustatyti tokį reglamentavimą, kuris būtų priimtinas daugeliui valstybių ir leistų išvengti sąsajų su kurios nors konkrečios valstybės nacionaline teisės sistema. Tokio reglamentavimo tikslas yra užtikrinti galimybę efektyviai taikyti tarptautinius teisės aktus dideliame subjektų ratui. Tarptautinių dokumentų kūrimu pasireiškiantis teisės unifikavimo procesas taip pat sukuria prielaidas sutarčių teisės plėtojimui, todėl tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintų teisės taisyklių analizė įgalina identifikuoti bendrus šiuolaikinės sutarčių teisės prioritetus ir vystymosi tendencijas.

Analizuojant pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui institutą tikslinga yra išnagrinėti šio instituto reglamentavimą ir taikymo sąlygas, nustatytus šiuose pagrindiniuose tarptautiniuose dokumentuose: Vienos konvencijoje Dėl tarptautinių sutarčių teisės⁵⁰, UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principuose⁵¹, Europos sutarčių teisės principuose⁵² ir Jungtinių tautų konvencijoje Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių⁵³. Darbo autorė pasirinko būtent šių tarptautinių teisės aktų analizę dėl išvardintų dokumentų plataus ir dažno taikymo tarptautiniuose sutartiniuose santykiuose ir dėl minėtų dokumentų įtakos Lietuvos Civiliniame kodekse nustatyto pasikeitusių aplinkybių instituto turinio ir taikymo sąlygų aiškinimui.

3.1. Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės

Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės (toliau – Vienos konvencija) yra tarptautinės viešosios teisės šakai priskirtinas teisės aktas ir gali būti taikoma tik sutartims tarp suverenių valstybių bei nereguliuoja sutartinių santykių tarp privačių subjektų arba tokių institucijų, kaip tarptautinės organizacijos. Nors civiliniams santykiams sutarties nuostatos tiesiogiai nėra taikomos, tačiau tarptautinės viešosios teisės įtvirtintos sutarčių vykdymo taisyklės iš esmės yra nukreiptos spręsti panašias problemas į tas, su kuriomis susiduria ir civilinė sutarčių teisė, todėl Vienos konvencijos nustatytas reguliavimas

---

⁵⁰ 1969 m. Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės. Valstybės žinios. 2002. Nr. 13 - 480.

⁵¹ *Cit. op.* 43.

⁵² Europos sutarčių teisės komisija. *Europos sutarčių teisės principai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm [žiūrėta 2011-03-09].

⁵³ 1980 m. Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo - pardavimo sutarčių. Valstybės žinios. 1995. Nr. 102 - 2283.

parodo bendrą konceptualią valstybių nuomonę dėl *rebus sic stantibus* principo reikšmės sutarčių teisei.

Vienos konvencijos 62 straipsnis reglamentuoja pasikeitusių aplinkybių įtaką tarpvalstybinių sutarčių vykdymui. Minimas straipsnis nustato sąlygas, kurias turi atitikti pasikeitusios aplinkybės, norint konstatuoti, kad aplinkybių daroma įtaka sukelia teisinės pasekmės tolesniam sutarties vykdymui: „tų aplinkybių buvimas turėjo esminę reikšmę tam, kad šalys sutiktų laikyti sutartį įpareigojančia“ ir „dėl įvykusių pokyčių iš esmės pakito pagal sutartį vykdytinų šalių įsipareigojimų apimtis.“⁵⁴ Tai reiškia, kad Vienos konvencijos 62 straipsnis gali būti taikomas tik tada, kai aplinkybių pasikeitimo daromas poveikis nulemia esminį šalių interesų pusiausvyros pažeidimą ir, kad šalis, žinodama apie tokių aplinkybių atsiradimą iš anksto, sutarties tokiomis sąlygomis nebūtų sudariusi. Pripažįstama, kad ne fundamentalūs valstybės ekonominės padėties pokyčiai, sukelti pasikeitusių aplinkybių, laikytini nereikšmingais ir neįtakojančiais sutarties vykdymo⁵⁵.

Analizuojamos normos trečia dalis nustato pasikeitusių aplinkybių teisinės pasekmės sutarčiai. Pasakyta, kad pasikeitusių aplinkybių daromo esminio poveikio atitikimas išvardintiems reikalavimams suteikia šaliai pagrindą „nutraukti sutartį ar pasitraukti iš jos, taip pat <...> sustabdyti sutarties galiojimą“⁵⁶. Toks reglamentavimas leidžia teigti, kad šalis, susidurianti su esminiu sutarties vykdymo suvaržymu, turi teisę pasirinkti teisinės pasekmės: arba nutraukti sutartį, arba sustabdyti jos vykdymą, kol išnyks aplinkybės, sukėlusios esminį sutarties vykdymo suvaržymą.

Vertinant Vienos konvencijoje įtvirtinto reglamentavimo įtaką privačių subjektų sutartiniams santykiams, manau galima teigti, kad konvencijos 62 straipsnis yra stiprus argumentas konstatuojant analizuojamo instituto reikšmingą vaidmenį sutarčių teisėje. Taip pat, mano nuomone, instituto įtvirtinimas tiek viešojoje, tiek privatinėje teisėje leidžia konstatuoti tokio instituto įtvirtinimo sutarčių teisėje naudą ir visuotinį poreikį.

3.2. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai

1994 metais parengti ir 2004 metais nauja redakcija išdėstyti UNIDROIT principai susistemina pagrindines sutarčių teisės taisykles ir gali būti taikomi sutartiniams komerciniams santykiams tarp skirtingų valstybių subjektų reguliuoti. Rengiant principus buvo siekiama apibendrinti skirtingų teisės tradicijų valstybėse pripažįstamus

---

⁵⁴ *Cit. op.* 50, 62 str. 1 d.

⁵⁵ CHENGWEI L. *Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei-79.html>> [žiūrėta 2011-03-09].

⁵⁶ *Cit. op.* 50, 62 str. 3 d.

pagrindinius sutarčių teisės principus ir parengti dokumentą, kuris galėtų būti plačiai taikomas, nepaisant valstybių nacionaliniam reguliavimui būdingų individualių požymių.

UNIDROIT principai įtvirtina „sunkumų“ (angl. - *hardship*) institutą, kuris reguliuoja sutarties vykdymą pasikeitus aplinkybėms. Skyriaus, kuriame reglamentuojamos sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms taisyklės, pirmasis straipsnis pakartoja *pacta sunt servanta* principą ir nustato, kad šalis, kuriai sutarties vykdymas tapo sunkesnis, turi laikytis savo sutartinių įsipareigojimų ir vykdyti sutartį, atsižvelgdama į kitas, tame skyriuje išdėstytas, nuostatas⁵⁷. Pasak oficialaus komentaro, šio straipsnio tikslas yra pabrėžti sutarties privalomumo principo svarbą ir nustatyti, kad nepaisant atsiradusių sunkumų, jei įmanoma, sutartis turi būti vykdoma. Pareiga atsižvelgti į pasikeitusias aplinkybes kyla tik išskirtiniais atvejais, kai aplinkybių pasikeitimas nulemia esminį šalių interesų pusiausvyros, nustatytos sutartimi, pažeidimą. Esminis sutarties šalių interesų pusiausvyros pažeidimas, pasak komentaro, laikomas išskirtine situacija, reikalaujančia imtis atitinkamų priemonių, t.y. taikyti *hardship* institutą⁵⁸.

UNIDROIT principai, pateikdami sunkumų sąvokos apibrėžimą, nustato, kad *hardship* – tai situacija, kai įvykio, atitinkančio visus nustatytus kriterijus, atsiradimas sukelia esminį sutarties pusiausvyros pažeidimą⁵⁹. Atsižvelgiant į tai, kad bendroji taisyklė nustato, jog aplinkybių pasikeitimas neįtakoja sutarties vykdymo, komentare konstatuojama, kad *hardship* institutas turi būti taikomas tik tais atvejais, kai sutarties pusiausvyros pasikeitimas yra fundamentalus. Pavyzdžiu yra pateikiama situacija, kai dėl valstybių susijungimo išnyksta prekių importo tarp tų valstybių rinka. Šiuo atveju užsakovas gali būti atleistas nuo sutarties vykdymo remiantis *hardship* institutu⁶⁰.

Esminis sutarties pusiausvyros pasikeitimas gali pasireikšti dviem būdais: sutarties vykdymo išlaidų padidėjimu arba gaunamo įvykdymo vertės sumažėjimu. Su pirmuoju būdu paprastai susiduria šalis, turinti įvykdyti ne piniginę prievolę. Esminį sutarties vykdymo išlaidų padidėjimą gali sukelti, pavyzdžiui, smarkiai išaugusios gamybai naudojamų žaliavų kainos arba valstybės inicijuotas papildomų reikalavimų, kurių įgyvendinimas pareikalautų didelių papildomų investicijų, nustatymas. Gaunamo įvykdymo vertės sumažėjimą, pasak komentaro, gali nulemti drastiški pokyčiai rinkoje, pavyzdžiui, kilusi milžiniška infliacija, arba sutarties sudarymo tikslo išnykimas, pavyzdžiui, valstybei uždraudus gyvenamųjų namų statybas sklype, kuriame tokias

---

⁵⁷ *Cit. op.* 43, 6.2.1 str.

⁵⁸ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). *Tarptautinių komercinių sutarčių principai*. Roma, 2004. P. 182.

⁵⁹ *Cit. op.* 43, 6.2.2 str.; 58, p. 183.

⁶⁰ *Cit. op.* 58, p. 184.

statybas ketino įgyvendinti sklypo pirkėjas. Pažymėtina, kad sutarties sudarymo tikslo išnykimas turės reikšmės sutarties vykdymui tik tais atvejais, kai sutarties tikslas buvo žinomas arba turėjo būti žinomas abiem sutarties šalims⁶¹.

UNIDROIT principai nustato, kad *hardship* instituto taikymui yra būtina ne tik konstatuoti esminį sutarties šalių interesų pusiausvyros pasikeitimą, bet pasikeitusios aplinkybės taip pat privalo atitikti keturis kriterijus. Pateikiami kriterijai sutampa su nustatytais Lietuvos Civilinio kodekso 6.204 straipsnyje: aplinkybės turi atsirasti po sutarties sudarymo, su sunkumais susidurianti šalis negalėjo jų atsiradimo numatyti iš anksto ir negali jų kontroliuoti, sutartį privalanti vykdyti šalis neprisėmė aplinkybių atsiradimo rizikos⁶².

Komentare pateikiamas pavyzdys, kuomet nėra tenkinamas įvykio nenumatomumo kriterijus: jei šalis sudaro ilgalaikę sutartį su šalimi, esančioje valstybėje, kurioje nestabili politinė bei ekonominė padėtis ir po kurio laiko toje valstybėje prasideda pilietinis karas, dėl kurio pakyla sutarties objekto kainos, tai pirkėjas negali remtis šiomis aplinkybėmis, nes sudarant sutartį buvo galima numatyti aplinkybių, apsunkinančių sutarties vykdymą, atsiradimą⁶³. Kitas pavyzdys iliustruoja aplinkybių atsiradimo rizikos prisiėmimą. Kai draudimo kompanija, drausdama laivą ir jo krovinį, nustato didesnę draudimo įmoką dėl laivo reiso jūra, kurioje vyksta karo veiksmai, tuomet draudikas siekdamas pateisinti sutarties nevykdymą pasikeitusiomis aplinkybėmis, negali remtis aplinkybe, kad apdraustas laivas nuskendo dėl karo veiksmų, nes draudimo sutarties išlyga reiškė karo veiksmų rizikos priskyrimą draudikui⁶⁴.

Pasikeitusių aplinkybių teises pasekmes sutarčiai reglamentuoja paskutinis nagrinėjamo UNIDROIT principų skyriaus straipsnis⁶⁵. Jame numatyta, kad esant visoms nurodytoms *hardship* instituto taikymo sąlygoms, šalis gali kreiptis į kitą sutarties šalį reikalaujama pradėti derybas dėl sutarties sąlygų pakeitimo. Jei nepavyksta rasti abiem šalims priimtino sprendimo būdo derybų keliu, bet kuri iš šalių gali kreiptis į teismą dėl sutarties sąlygų pakeitimo arba sutarties nutraukimo. Teismas gali pakeisti sutartį, atkuriant sutarties šalių interesų pusiausvyrą, tačiau jei sutarties pakeitimas, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, nėra galimas, teismas turi teisę sutartį nutraukti ir nustatyti nutraukimo datą ir sąlygas⁶⁶.

---

⁶¹ *Ibid*, p. 184, 185.

⁶² *Cit. op.* 43, 6.2.2 str.

⁶³ *Cit. op.* 58, p. 185.

⁶⁴ *Ibid*, p. 186.

⁶⁵ *Cit. op.* 43, 6.2.3 str.

⁶⁶ *Cit. op.* 58, p. 188 – 191.

UNIDROIT principai jau daugiau nei 15 metų yra plačiai taikomi tarptautinėje sutarčių teisėje ir visuotinai pripažįstama, kad šis sutarčių teisės unifikavimo dokumentas pateisino jo rengėjų viltis dėl UNIDROIT principų naudingumo tarptautinei sutarčių teisei. Specifinės UNIDROIT principų sąsajos su Lietuvos sutarčių teise dar labiau sustiprina šio dokumento reikšmę Lietuvos teisei, nes tarptautinė UNIDROIT principų aiškinimo ir taikymo praktika yra naudingas šaltinis, kuriuo gali remtis Lietuvos teismai, taikydami UNIDROIT principų pavyzdžiu įtvirtintas nacionalines teisės normas, tarp pastarųjų, ir aiškindami pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui instituto turinį bei taikymo ribas.

3.3. Europos sutarčių teisės principai

Europos sutarčių teisės principus (toliau – Europos principai) 1999 metais parengė Europos sutarčių teisės komisija. Europos principai pasikeitusių aplinkybių institutą reglamentuoja atskirai nuo sutarties vykdymo neįmanomumo instituto (kaip, beje, ir UNIDROIT principai) ir sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms taisyklės įtvirtina Europos principų 6:111 straipsnyje⁶⁷.

Minimas straipsnis nustato, kad dėl pasikeitusių aplinkybių vienai iš šalių itin pasunkėjęs sutarties vykdymas įpareigoja šalis pradėti derybas dėl sutarties pakeitimo arba nutraukimo, jei pasikeitusios aplinkybės atitinka straipsnyje nustatytus kriterijus, taip pat straipsnyje reglamentuojamos ir galimos nesėkmingų derybų teisinės pasekmės⁶⁸.

Europos principų 6:111 straipsnio turinys, iš esmės, labai panašus į darbe analizuotų UNIDROIT principų turinį. Toks panašumas nėra stebėtinas, nes ir UNIDROIT principų, ir Europos principų autorių kolektyvą sudarė beveik tie patys asmenys⁶⁹. Atsižvelgiant į principinių normų, reglamentuojančių pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarčių vykdymui, panašumą, manau, aktualu yra išanalizuoti normų skirtumus. Skirtumų analizė ne tik padės atskleisti tam tikrais atžvilgiais ne identišką instituto reglamentavimą, bet ir gali padėti, esant būtinybei, sutarties šalims, įvertinus dokumentų nuostatų skirtumus, pasirinkti geriausiai jų poreikius atitinkančio tarptautinio dokumento taikymą konkrečiai šalių sudarytai sutarčiai.

Pirmasis, nors ne pats svarbiausias, tačiau akivaizdus ir vertas paminėjimo, yra teisės normose vartojamų sąvokų skirtumas. UNIDROIT principų autoriai pasikeitusių aplinkybių institutui apibūdinti pasirinko „*hardship*“ sąvoką. Europos principų autorių

---

⁶⁷ *Cit. op.* 52.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Cit. op.* 23, p. 462.

darbo grupė, nors ir sudaryta iš beveik tų pačių asmenų kaip UNIDROIT autorių kolektyvas, nusprendė nenaudoti tos pačios sąvokos ir pasikeitusių aplinkybių institutą taip ir pavadino – „aplinkybių pasikeitimas“ (angl. – *change of circumstances*). Šis skirtumas, mano nuomone, leidžia daryti išvadą, kad Europos principų autoriai tikslingai siekė nesiremti anksčiau parengtais UNIDROIT principais, tokiu būdu parodydami, kad pasirinktu reglamentavimu, galbūt, yra siekiama kitokių, nei UNIDROIT principuose, instituto tikslų.

Antrasis skirtumas, mano nuomone, yra pats svarbiausias. UNIDROIT principai pasikeitusių aplinkybių įtaką vertina per poveikį sutarties pusiausvyrai, t.y. esminiu gali būti pripažįstamas toks aplinkybių pasikeitimo poveikis, kuris nepateisinamai pakeičia sudarant sutartį, šalių pasirinkimu, nustatytą tarpusavio interesų pusiausvyrą. Tuo tarpu, pagal Europos principuose įtvirtintą reglamentavimą, vertinama tik tai, ar dėl aplinkybių pasikeitimo sutarties vykdymas šaliai tapo sudėtingesnis, t.y. nustatinėjamas tik sutarties vykdymo pasunkėjimo faktas, tačiau nėra atsižvelgiama į pradinės sutarties šalių interesų pusiausvyros pasikeitimą. Dėl šio skirtumo, taikant Europos principus, galimos situacijos, kai pasikeitusios aplinkybės nenulemia objektyvaus sutarties vykdymo pasunkėjimo, tačiau pradinė sutartimi nustatyta šalių interesų pusiausvyra pasikeičia iš esmės.

Panaši situacija galėtų būti, pavyzdžiui, jei šalis įsipareigoja nupirkti daiktą už kiek didesnę nei rinkos kainą, šiuo atveju pirkėjas savanoriškai sutinka „pralošti“ jau sudarant sutartį ir tai suvokia. Tarkime, kad dėl pokyčių rinkoje, daikto vertė netikėtai labai smarkiai išauga ir pardavėjas nebenori parduoti daikto už sutartą kainą. Šiuo atveju nei vienai iš šalių sutarties vykdymas, vertinant pagal Europos principų nustatytus kriterijus, nepasikeičia, nes objektyviai nepasunkėja, tačiau akivaizdu, kad kardinaliai pasikeičia pradinė sutartimi nustatyta šalių interesų pusiausvyra.

Vertinant pagal Europos principus, sutarties šalis šiuo atveju negalėtų reikalauti nutraukti arba pakeisti sutartį, nes nebūtų nustatyta instituto taikymo sąlyga – sutarties vykdymo pasunkėjimas. Šalių interesų pusiausvyros pasikeitimas šioje hipotetinėje situacijoje yra akivaizdus, nes pradinėmis sąlygomis pirkėjas buvo „blogesnėje“ nei pardavėjas padėtyje, bet pasikeitus aplinkybėms tapo situacijos „laimėtoju“. Taikant UNIDROIT principus iš esmės pasikeitusi šalių interesų pusiausvyra, įgalintų pardavėją reikalauti sutarties sąlygų peržiūrėjimo arba sutarties nutraukimo.

Vertinant reglamentavimo pasekmes šiai hipotetinei situacijai, svarbu nustatyti, kurių principų taikymas šiuo atveju užtikrintų teisingumo įgyvendinimą. Jau anksčiau darbe buvo prieita išvados, kad į dramatiškus ir kardinalius aplinkybių pokyčius derėtų atsižvelgti, išimtis tokiai nuostatai galėtų būti, pavyzdžiui, rizikos sutartys, tačiau instituto

taikymo sąlygos eliminuoja galimybę be pagrindo pritaikyti analizuojamą institutą, nes rizikos sutartį sudariusi šalis prisiima aplinkybių pasikeitimo riziką ir negali tokiomis aplinkybėmis remtis. Taigi aptartas pavyzdys leidžia daryti išvadą, kad ta pati situacija, remiantis Europos principais ir UNIDROIT principas, gali turėti visiškai priešingas pasekmes. Mano nuomone, šiuo aspektu UNIDROIT principai tiksliau atsižvelgia į aplinkybių pokyčius ir turi pranašumą Europos principų atžvilgiu.

Pasak Backhaus⁷⁰, analizuojamas institutų reglamentavimo skirtumas gali sukelti panašias pasekmes ir atvirkštinėse situacijose, kai sutarties šalis, sudariusi jai nepalankų sandorį, pernelyg lengvai gali išvengti sutarties vykdymo, remdamasi Europos principuose įtvirtinta teisės norma. Tokios pasekmės prieštarautų bendrai nuostatai, kad sutarties vykdymo išimtis įtvirtinančios teisės normos turėtų užkirsti kelią spekuliacijai institutu ir galimybėms nepagrįstai išvengti sutartinių prievolių vykdymo.

Kiti analizuojamų normų taikymo skirtumai yra matomi instituto taikymo sąlygose.

Pirma, remiantis Europos principais, institutas gali būti taikomas tik jei aplinkybės pasikeitė po sutarties sudarymo. UNIDROIT principai numato galimybę taikyti analizuojamą normą ir tais atvejais, kai sutarties šalys apie aplinkybes keičiantį įvykį nežinojo ir neturėjo žinoti. Toks UNIDROIT principų reglamentavimas įgalina taikyti institutą ir jo pasekmes didesniai spektrui situacijų, kai tuo tarpu Europos sutarčių teisė nukreiptų į sutarties sudarymo iš esmės suklydus institutą⁷¹. Neigiamos pasekmės yra tai, kad aplinkybes keičiančiam įvykiui atsiradus iki sutarties sudarymo, bet sutarties šalims apie tai nežinant ir neprivalant žinoti, Europos principai eliminuoja galimybę teismui išsaugoti sutartį ją atitinkamai pakeičiant, nes Europos principų straipsnis, reglamentuojantis sutarties sudarymo iš esmės suklydus pasekmes, nesuteikia teismui teisės sutartį pakeisti.

Antras instituto sąlygų taikymo skirtumas yra tai, kad Europos sutarčių principai, priešingai nei UNIDROIT principai, nenustato aplinkybes keičiančio įvykio kontrolės kriterijaus, t.y. teisės norma tiesiogiai neįvardina, kad aplinkybių pasikeitimas turi nepriklausyti nuo šalies valios. Gali susidaryti situacijos, kai dėl šio reglamentavimo trūkumo, konkrečios aplinkybės atitiks visas, Europos principuose nustatytas, instituto taikymo sąlygas, nors aplinkybes keičiantis įvykis bus atsiradęs dėl sutartį privalančios vykdyti šalies kaltės. Tikėtina, kad teismas, susidūręs su tokia situacija, rastų pagrindą netaikyti instituto, pavyzdžiui, pasiremdamas geros valios ir sąžiningos verslo praktikos

---

⁷⁰ BACKHAUS R. *The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/81/art81-2.html#hC>> [žiūrėta 2011-03-10].

⁷¹ *Cit op.* 52, 4:103 str.

institutais, tačiau, mano nuomone, šis skirtumas gali būti įvardinamas Europos principų reglamentavimo spraga.

Apibendrinant išdėstytą institutų lyginamąją analizę, peršasi išvada, kad UNIDROIT principuose nustatytas nagrinėjamo instituto reglamentavimas yra išsamesnis ir tikėtina, veiksmingiau pritaikomas konkrečiose situacijose. Visgi negalima teigti, kad Europos principai neveiksmingi juos taikant praktikoje, kaip minėta, instituto reglamentavimo modeliai Europos sutarčių principuose ir UNIDROIT principuose yra panašūs, todėl turėtų sukelti ir panašias pasekmes.

3.4. Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių

Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (toliau – Konvencija) buvo priimta 1980 metais, Lietuva Konvenciją ratifikavo 1995 metais⁷². Konvencija yra vienas iš sutarčių teisės harmonizavimo dokumentų ir yra pripažįstamas bei taikomas pasaulio mastu.

Konvencijoje nustatytas reguliavimas, magistro darbe analizuojamo instituto atžvilgiu, yra kitoks nei anksčiau aptartuose tarptautiniuose dokumentuose. Sutarties neįvykdymo pateisinimas yra numatytas Konvencijos 79 straipsnyje. Šis straipsnis nustato, kad „šalis neatsako už bet kurios iš savo prievolių neįvykdymą, jeigu įrodo, kad jis buvo sąlygotas kliūties, kurios ji negalėjo kontroliuoti ir kad nebuvo galima protingai iš jos tikėtis sutarties sudarymo momentu numatyto kliūties arba išvengimo ar įveikimo tos kliūties ar jos pasekmių“⁷³. Toks reguliavimas leidžia pateisinti sutarties nevykdymą, kai sutartį privalanti vykdyti šalis įrodo, kad sutartinės pareigos neįvykdė dėl kliūties, kurios: nebuvo galima protingai numatyti sudarant sutartį; šalis negalėjo jos kontroliuoti; šalis negalėjo išvengti nei pačios kliūties, nei jos padarinių⁷⁴.

Analizuojamo Konvencijos straipsnio 3 dalis nustato, kad „atleidimas nuo atsakomybės galioja tuo laikotarpiu, kurio metu egzistuoja tokia kliūtis“⁷⁵. Tai reiškia, kad teisinės pasekmės sutarties vykdymui gali būti arba sutarties nutraukimas, arba sutarties vykdymo sustabdymas kliūties egzistavimo laikotarpiui, jei kliūtis yra laikina.

Aiškinant šį Konvencijos straipsnį doktrinos autoriai vieningai sutinka, kad sutarties vykdymo neįmanomumas patenka į šio straipsnio veikimo sritį, t.y. kai sutarties

---

⁷² *Cit. op.* 53.

⁷³ *Ibid.*, 79 str. 1 d.

⁷⁴ *Cit op.* 23, p. 459.

⁷⁵ *Cit op.* 53, 79 str. 3 d.

tolesnis vykdymas tampa objektyviai neįmanomas, šalis gali būti atleista nuo sutarties vykdymo. Diskusija kyla tuomet, kai bandoma atsakyti, ar minimas straipsnis gali būti taikomas, kai sutarties vykdymas dėl aplinkybių pasikeitimo netampa neįmanomas, tačiau labai pasunkėja. Ir jei prieinama išvados, kad analizuojamas straipsnis neapima tokių situacijų, kaip derėtų pasielgti toliau: ar laikyti, kad Konvencijos reglamentavimui yra būdinga teisės spraga ir taikyti kitus tarptautinius arba nacionalinius teisės aktus spragai užpildyti, ar spręsti, kad Konvencija tikslingai nenumatė sutarties vykdymo pasunkėjimo dėl pasikeitusių aplinkybių instituto ir reikalavimus atmesti kaip nepagrįstus.

Kai kurie autoriai laikosi pozicijos, kad Konvencijoje nėra reglamentavimo vakuumo analizuojamo instituto atžvilgiu ir Konvencijos 79 straipsnis gali būti taikomas tiek kai sutarties vykdymas tampa neįmanomas, tiek kai sutartį vykdyti tampa daug sudėtingiau. Tokios nuomonės laikosi Schwenzer⁷⁶, teigdama, kad Konvencijoje vartojamų sąvokų ir sąlygų „aptakumas“ ir „tamprusas“ leidžia plečiamai interpretuoti normos tekstą ir pasikeitusių aplinkybių sukeltus sutarties vykdymo sunkumus, kurie vykdymo nedaro neįmanomo, laikyti patenkančiais į sąvokos „kliūtis“ (angl. - *impediment*) turinį.

Visgi daugumos doktrinos autorių nuomone Konvencijos 79 straipsnyje nėra tiesioginės nuorodos į pasikeitusių aplinkybių institutą. Kai kurie teoretikai teigia, kad Konvencija ne tik nenumato sutarties vykdymo suvaržymo dėl pasikeitusių aplinkybių instituto, bet ir, kad toks reglamentavimas buvo pasirinktas tikslingai atmetant pasikeitusių aplinkybių, kurios nedaro sutarties vykdymo neįmanomo, įtakos sutarties vykdymui idėją. Jų nuomone, teismas, sprendžiantis ginčą dėl atleidimo nuo sutarties vykdymo, kai pasikeitusios aplinkybės apsunkina sutarties vykdymą vienai iš šalių, turėtų tokį reikalavimą atmesti. Šie autoriai taip pat laikosi nuomonės, kad teismas, sprenddamas ginčą Konvencijos pagrindu, neturėtų taikyti teisės analogijos ir pasiremti kitais tarptautiniais teisės aktais arba nacionaliniais įstatymais. Dažniausiai sutinkamas argumentas pagrindžiant tokią poziciją yra analizuojamo straipsnio sukūrimo aplinkybės – rengiant Konvenciją jos autoriai apsvarstė galimybę įtraukti pasikeitusių aplinkybių institutą į Konvencijos turinį ir nusprendė šią idėją atmesti, todėl analogijos taikymas nepateisinamai pažeistų Konvencijos autorių išreikštą valią. Nuomonė, kad Konvencija nepateisina sutarties nevykdymo, kai šis dėl aplinkybių pasikeitimo vienai iš šalių žymiai pasunkėja, ir kad Konvencija nenumato galimybės tokiose situacijose taikyti kitus

---

⁷⁶ SCHWENZER I. *Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>> [žiūrėta 2011-03-10].

tarptautinius arba nacionalinius teisės aktus, yra sutinkama Flambouras⁷⁷, Nicholas⁷⁸ ir kitų teisės teoretikų darbuose.

Kiti autoriai, pavyzdžiui, Rimke⁷⁹, Rösler⁸⁰, Slater⁸¹, su aptartomis pozicijomis nesutinka. Jų teigimu Konvencija turi teisės spragą, kuri turi būti užpildoma taikant teisės analogiją, taip pat pasiremiant Konvencijos 7 straipsniu. Konvencijos 7 straipsnis numato, kad „aiškinant Konvenciją, turi būti atsižvelgta į jos tarptautinį pobūdį ir būtinumą skatinti jos taikymo vieningumą. <...> Klausimai, susiję su šios Konvencijos reguliuojamais dalykais, kurie nėra tiesiogiai joje išspręsti, turi būti sprendžiami pagal bendruosius principus, kuriais ji pagrįsta, o jeigu tokių principų nėra – pagal teisę, taikomą pagal tarptautinės privatinės teisės normas“⁸². Slater laikosi nuomonės, kad siekiant užpildyti Konvencijos spragą, visų pirma reikia atsigręžti į bendruosius principus, kuriais Konvencija pagrįsta, todėl teismas, aiškindamas principų turinį, atsakymo turės ieškoti nacionalinėje teisėje. Kita vertus, Rimke ir Rösler laikosi pozicijos, kad užpildant spragą svarbiausia yra atsižvelgti į Konvencijos tarptautinį pobūdį ir sutarčių teisės unifikavimo tikslą. Įgyvendinant sutarčių teisės vienodinimo procesą, Rimke nuomone, tarptautinių dokumentų spragas reikia užpildyti pasiremiant kitais panašiais tarptautiniais dokumentais, o ne nacionaline teise. Todėl šiuo atveju siūloma Konvencijos straipsnio spragą užpildyti pasiremiant UNIDROIT ar Europos principais, kuriuose numatytas sutarties vykdymo suvaržymo institutas leis atsižvelgti į pasikeitusias aplinkybes ir sprendžiant ginčus dėl sutarčių, kurias reglamentuoja Konvencija.

Mano nuomone, atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos pozicijos dėl Konvencijos taikymo pasunkėjus sutarties vykdymui, sutarties šalims, kurios Konvenciją įvardina savo sutarčiai taikytina teise, praktiškiausia ir saugiausia būtų sutartyje aiškiai nustatyti, kaip tos konkrečios sutarties atžvilgiu turėtų būti interpretuojamas Konvencijos 79 straipsnis. Kai tokia išlyga sutartyje nėra aptarta, galima išvelgti tendencijas, kad teismai, sprenddami

---

⁷⁷ FLAMBOURAS D. P. *The Doctrines of Impossibility of Performance and clausula rebus sic stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>> [žiūrėta 2011-03-11].

⁷⁸ NICHOLAS B. *Impracticability and Impossibility in the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas1.html>> [žiūrėta 2011-03-11].

⁷⁹ RIMKE J. *Force majeure and hardship: Application in international trade practice with specific regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html>> [žiūrėta 2011-03-11].

⁸⁰ *Cit. op.* 18.

⁸¹ SLATER S. D. *Overcome by Hardship: The Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slater.html>> [žiūrėta 2011-03-11].

⁸² *Cit. op.* 53, 7 str.

ginčus dėl sutarčių, kurias reglamentuoja Konvencija, yra linkę pasiremti UNIDROIT arba Europos principais. Pavyzdžiu galiu įvardinti 2009 metais Belgijos kasacinio teismo priimtą sprendimą, kuriame teismas įpareigojo šalis pradėti derybas dėl sutarties sąlygų pakeitimo, remdamasis UNIDROIT principų 6.2.2 straipsniu, nors sutartimi buvo nustatyta, kad jai taikoma Konvencija⁸³.

Apibendrinant visų šiame skyriuje aptartų tarptautinių dokumentų analizę, peršasi išvada, kad tarptautinėje sutarčių teisėje vyrauja liberalaus reglamentavimo tendencijos. Vėliau rengtuose tarptautiniuose teisės aktuose sutarties nevykdymo pateisinimo dėl pasikeitusių aplinkybių institutas yra numatytas tiesiogiai, pavyzdžiui, 1994 metais parengtuose ir 2004 metais nauja redakcija išdėstytuose UNIDROIT principuose ir 1999 metais parengtuose Europos principuose. Senesnių dokumentų nuostatas yra linkstama interpretuoti plečiamai, tokiu būdu sudarant galimybę atsižvelgti į pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarčių vykdymui ir taikant teisės aktus, kuriuose toks institutas tiesiogiai nenustatytas, pavyzdžiui 1980 metais priimtos Konvencijos taikymo atveju. Tokios tendencijos leidžia teigti, kad šiuolaikinė sutarčių teisė pripažįsta analizuojamo instituto poreikį ir naudą sutartiniams santykiams, todėl sutarčių teisei evoliucionuojant galimybės keisti sutartis dėl pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarčių vykdymui yra įtvirtinamos daugelyje teisės aktų.

---

⁸³ Belgijos Aukščiausio teismo 2009-06-19 sprendimas byloje C.07.0289.N, *Scafom International BV v. Lorraine Tubes S.A.S* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090619b1.html>> [žiūrėta 2011-03-11].

4. Pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo sąlygos

Siekiant užkirsti kelią nepagrįstam sutarties nevykdymo dėl aplinkybių pasikeitimo pateisinimui visi teisės aktai, kuriuose analizuojamas institutas yra reglamentuojamas, numato teisės normos taikymo sąlygas, kurias privalo atitikti susidariusi situacija.

Reikalavimai, nustatyti skirtingų valstybių nacionaliniuose teisės aktuose arba tarptautiniuose dokumentuose, nėra identiški, tačiau iš dalies sutampa, skirtumai daugiausiai priklauso nuo pasirinkto reglamentavimo modelio.

Analizuojant instituto taikymo sąlygas, tyrime daugiausia dėmesio bus skiriama Lietuvoje nustatytam reglamentavimui, pasiremiant Lietuvos teismų praktika ir panašiausiais į Lietuviškąjį reglamentavimo modeliais, pavyzdžiui, UNIDROIT principų 6.2.2 normos taikymo sąlygų aiškinimu.

Lietuvos Civilinis kodeksas nustato penkias instituto taikymo sąlygas⁸⁴:

- 1) pasikeitusios aplinkybės iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, t. y. arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdydamas;
- 2) aplinkybės atsiranda arba nukentėjusiai šaliai tampa žinomos po sutarties sudarymo;
- 3) aplinkybių nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti;
- 4) aplinkybių nukentėjusi šalis negali kontroliuoti;
- 5) nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi aplinkybių atsiradimo rizikos.

Teismas gali taikyti analizuojamoje teisės normoje numatytas teises pasekmes tik tuo atveju, kai konstatuojama, kad konkrečioje situacijoje egzistuoja visos išvardintos sąlygos.

4.1. Esminis sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimas

Vertinant galimybę taikyti analizuojamą institutą, visų pirma, reikia nustatyti, ar patiriamas sutarties vykdymo suvaržymas gali būti pripažintas esminiu, t.y. tokiu, kuriuo sutarties šalių interesų pusiausvyrą yra pažeidžiama nepateisinamai.

Analizuojama teisės norma nustato, kad „sutarties vykdymo suvaržymu laikomos aplinkybės, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą“⁸⁵. Toks reglamentavimas reikalauja nustatyti, kuo esminis sutartinių prievolių pusiausvyros

---

⁸⁴ *Cit. op.* 1, 6.204 str. 2 d.

⁸⁵ *Ibid.*

pasikeitimas skiriasi nuo neesminio, ir kokiais kriterijais derėtų vadovautis konstatuojant šį faktą. Pasirinktini kriterijai gali būti objektyvūs arba subjektyvūs.

Analizuojama teisės norma nustato, kad esminis sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimas gali pasireikšti dviem būdais: arba esminiu įvykdymo kainos padidėjimu, arba esminiu gaunamo įvykdymo sumažėjimu. Normos tekste išreikštas nukreipimas į „vykdymą“, leidžia daryti išvadą, kad dėmesys turi būti sutelkiamas į izoliuotą vykdymo vertinimą. Šiuo atveju peršasi išvada, kad reikia lyginti vykdymą, kurio buvo tikėtasi sudarant sutartį, ir faktinį vykdymą pasikeitus aplinkybėms. Palyginus tikėtasi ir realų vykdymą nustatyti atotrūkį tarp jų ir įvertinti, ar atotrūkis toks reikšmingas, kad gali būti pripažintas esminiu. Šis modelis remiasi objektyviais kriterijais.

Galimas ir alternatyvus variantas. Esminis sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimas yra pagrindas konstatuoti sutarties vykdymo suvaržymą. Kaip derėtų vertinti situaciją, kai suvaržymas gali būti konstatuojamas vertinant objektyviais kriterijais, tačiau iš faktinių aplinkybių akivaizdu, kad realiai esminio suvaržymo šalis nepatiria? Galimos situacijos, kai šalis, pasikeitus aplinkybėms, praranda dalį iš sutarties tikėtosi naudos arba net, dėl tolesnio sutarties vykdymo, patiria nuostolius, tačiau, atsižvelgiant į šalies gerą finansinę būklę, gali sau leisti tokius nuostolius akceleruoti nepatirdama žymių sunkumų. Šiuo atveju, remiantis subjektyviais kriterijais, t.y. šalies finansinėmis galimybėmis tęsti sutarties vykdymą, esminis šalių interesų pusiausvyros pažeidimas negalėtų būti konstatuotas.

Taigi, ar institutas turėtų būti taikomas tik tokiais atvejais, kai tolesnis sutarties vykdymas gali privesti šalį iki finansinės griūties, ar laikytina, kad finansinė šalies padėtis neturi nieko bendra su galimybėmis vykdyti sutartį pasikeitus aplinkybėms ir reikia vertinti tik objektyvų vykdymo pokytį? Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu nevienareikšmiška. Toliau pateikiama dviejų, pastaruoju metu išnagrinėtų, bylų analizė, kuriose teismas rėmėsi skirtingais kriterijais.

Byloje *Europa Group prieš Kletą*⁸⁶ ieškovas prašė pakeisti nuomos sutarties sąlygas sumažinant nuomos mokestį ir tokiu būdu atkurti šalių sutartinę pusiausvyrą. Ieškovas savo reikalavimus grindė pasikeitusia ekonomine situacija, dėl kurios rinkoje krito vidutinės nuomos kainos, taip pat krizės metu sumažėjusiomis verslo pajamomis, padidėjusiomis sąnaudomis bei panaikintomis PVM lengvatomis ir teismo prašė nuomos kainą sumažinti (apytiksliai) pusiau. Teismas pasisakė, kad nuomininkas atsidūrė aiškiai nepalankesnėje padėtyje nei nuomotojas ir kritus nuomos kainoms, būtų neteisinga vienai

---

⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-07 nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v. UAB „Kleta“, Nr. 2A-537/2010.

šaliai perkelti padarinius, kylančius dėl tokios sutarties vykdymo. Teismas konstatavo, kad ieškovo nurodytos aplinkybės neabejotinai turi įtakos nuomos sutarties vykdymo kaštų padidėjimui, o tai kartu sąlygoja ir esminį nuomos sutarties vykdymo suvaržymą. Šioje byloje teismas neanalizavo nuomininko finansinių galimybių toliau vykdyti sutartį esamomis sąlygomis ir dėl tokių jo galimybių nepasisakė. Taigi teismas šioje byloje vertino tik objektyvius kriterijus lygindamas sutarties vykdymo kaštus iki aplinkybių pasikeitimo ir po jų atsiradimo. Teismas, konstatavęs, kad sutartimi nustatyta nuomos kaina įtvirtina nepagrįstą nuomotojo ekonominį pranašumą prieš nuomininką, nuomos kainą sumažino ir ieškinį tenkino pilnai.

Kitoje byloje, *Spainetos prekybos sistema prieš Kintvilę*⁸⁷, buvo nagrinėjamas panašus ginčas. Ieškovas prašė sumažinti sutartimi nustatytą nuomos kainą taip pat (maždaug) pusiau, remdamasis pasikeitusia ekonomine situacija, dėl kurios rinkoje krito vidutinės nuomos kainos, taip pat krizės metu sumažėjusiomis pajamomis iš nuomos objekte vykdomos veiklos. Teismas argumentavo, kad nuomininkas dirba pelningai, jo veikla plečiama, ieškovas nepateikė įrodymų, patvirtinančių, jog nuomos kainos kritimas rinkoje esmingai paveikė jo veiklos ekonominius rodiklius vykdant jo prisiimtus įsipareigojimus pagal nuomos sutartį, todėl nustatyta kaina nesuteikia ekonominio pranašumo nuomotojui prieš nuomininką. Teismas konstatavo, kad ieškovas neįrodė, jog jo galimybės vykdyti sutartyje numatytus įsipareigojimus yra esmingai suvaržytos ir ieškinį atmetė. Taigi šioje byloje teismas sprendė, kad nepakanka vien objektyviųjų kriterijų ir priėmė sprendimą remdamasis tuo, kad tolesnis sutarties vykdymas nuomininko finansinės padėties iš esmės nebloginą.

Lyginant šiuo du sprendimus, mano nuomone, remiantis tik objektyviaisiais kriterijais priimti sprendimai turėtų būti panašūs, o ne priešingi, nes abiejose bylose atotrūkis tarp tikėtosi ir realaus vykdymo buvo panašus ir tik atsižvelgimas į subjektyviųjų kriterijų nulėmė ieškinio atmetimą antrojoje byloje.

Kitas svarbus aspektas, analizuojant šią instituto taikymo sąlygą, yra sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimo esmingumas. Normos tekstas nenurodo, kada yra patiriamas tik suvaržymas, o kada jau esminis suvaržymas. Remiantis tik objektyviaisiais kriterijais nustatyti aiškią ribą teoriškai gal ir būtų įmanoma, pavyzdžiui procentine išraiška, tačiau, kai atsižvelgiama ir į subjektyviuosius kriterijus, visais atvejais teisingos ir universalios ribos nustatyti praktiškai neįmanoma. Analizuojamos normos komentaras sako, kad aplinkybės turi būti tokios, kad šalis, žinodama jas, sudarydama sutartį, šios

---

⁸⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-11-03 sprendimas civilinėje byloje *UAB „Spainetos prekybos sistema“ v. UAB „Kintvilė“*, Nr. 2-1792-264/2010.

arba apskritai nebūtų sudariusi, arba būtų sudariusi visiškai kitokiais sąlygomis⁸⁸. Galbūt todėl pasirinktas įstatyminis reglamentavimas šį klausimą palieka spręsti teismams, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes.

Tarptautinėje praktikoje taikant UNIDROIT principus teismai ir arbitražas dažniausiai yra linkę priimant sprendimą atsižvelgti ir į subjektyvius kriterijus⁸⁹, tokiu būdu įtvirtindami sutartį privalančios vykdyti šalies finansinės padėties reikšmę konstatuojant esminį vykdymo suvaržymą dėl pasikeitusių aplinkybių.

Mano nuomone, subjektyviųjų kriterijų reikšmė gali būti pateisinama pačia instituto koncepcija. Sutarties nevykdymas dėl pasikeitusių aplinkybių gali ir turi būti pateisinamas tik ekstraordinariomis aplinkybėmis ir susidarius labai išimtinėmis situacijomis, nes tokį instituto pobūdį lemia konkurencija su kitu svarbiu sutarčių teisės principu *pacta sunt servanta*. Situacija, kai šalis gali sau leisti toliau vykdyti sutartį, netenkina ypatingų sunkumų reikalavimo, todėl, manau, sprendžiant dėl instituto taikymo yra būtina atsižvelgti ir į subjektyvius kriterijus ir esminiu pripažinti tik tokį suvaržymą, kuris itin komplikuoja šalies galimybes toliau vykdyti sutartį.

4.2. Aplinkybių atsiradimas arba tapimas žinomomis po sutarties sudarymo

Pirmasis iš nustatytų papildomų keturių kriterijų reikalauja, kad sutarties vykdymo suvaržymą nulėmusios aplinkybės atsirastų arba nukentėjusiai šaliai taptų žinomos po sutarties sudarymo.

Toks reglamentavimas numato galimybę taikyti analizuojamą normą ir tais atvejais, kai sutarties šalys apie aplinkybes keičiantį įvykį nežinojo ir neturėjo žinoti. Toks reglamentavimas įgalina taikyti institutą ir jo pasekmes didesniai spektrui situacijų ir kartu neeliminuoja galimybės teismui išsaugoti sutartį ją atitinkamai pakeičiant. Priešingu atveju, jei nebūtų numatyta galimybė taikyti teisės normą, kai aplinkybės pasikeitė iki sutarties sudarymo, tačiau šalys apie tai nežinojo ir neturėjo žinoti, turėtų būti taikomas sutarties sudarymo iš esmės suklydus institutas, kuris nenumato teismo teisės sutartį pakeisti⁹⁰.

Kita vertus, šis kriterijus leidžia atmesti reikalavimą taikyti institutą, kai šalis sudarydama sutartį apie egzistuojančias arba atsirasiančias aplinkybes žinojo. Keblumų kyla, kai reikia įvertinti aplinkybes, kurios atsiranda palaipsniui ir teismui tenka pareiga nustatyti ribą, kada aplinkybių egzistavimas jau gali būti konstatuojamas ir atitinkamai

---

⁸⁸ *Cit. op.* 45, p. 270.

⁸⁹ *Cit. op.* 6; 70.

⁹⁰ *Cit. op.* 1, 1.90 str.

galėjo būti šalies įvertintas sudarant sutartį. Toliau pasiremsiu Lietuvos teismų sprendimais, vertinančiais aplinkybių keitimąsi pastarosios ekonominės krizės kontekste.

*Europa Group prieš Kletą*⁹¹ byloje buvo prašoma pakeisti 2002 metais sudarytą nuomos sutartį. Teismas pasisakė, kad nuomos sutartis buvo sudaryta tuo metu, kai ekonominė, finansinė situacija pasaulyje ir šalyje buvo stabili. Byloje dėl 2005 metais sudarytos kredito sutarties pakeitimo⁹² teismas konstatavo, kad aplinkybės, dėl kurių tapo sudėtinga vykdyti sutartį, atsirado jau po sutarties sudarymo, nes trejus metus sutartiniai įsipareigojimai buvo vykdomi laiku. Kitoje byloje dėl 2007 metų pabaigoje sudarytų kredito ir lizingo sutarčių pakeitimo⁹³ teismas vis dar pripažino, kad sudarant sutartis nei ieškovas, nei atsakovas nežinojo apie pasaulinės ekonominės krizės grėsmę. Ir tik byloje dėl 2008 gruodžio mėnesį sudarytos sutarties pakeitimo⁹⁴ teismas konstatavo, kad jau vykdant pirkimo – pardavimo konkursą ir sudarant sutartį šalims buvo žinoma, jog egzistuoja ekonominė krizė, tačiau sutartį pasirašė būtent tokiomis sąlygomis.

Negalima atmesti galimybės, kad tikroji statistika skiriasi nuo čia pateiktosios, nes apylinkių teismų sprendimai nėra publikuojami viešai prieinamosiose duomenų bazėse ir yra daug neįsiteisėjusių sprendimų, kurie šiuo metu yra apeliacinėje instancijoje, todėl neturiu galimybės į šiuos sprendimus atsižvelgti. Visgi sprendžiant pagal teismų praktiką, kuria galiu remtis, peršasi išvada, kad teismai palaipsniui kintančių aplinkybių atsiradimą yra linkę vertinti nukentėjusios šalies naudai ir konstatuoja aplinkybių atsiradimą po sutarties sudarymo tik aplinkybių keitimosi galutiniame etape, kai jų poveikis yra visiškai akivaizdus.

Tais atvejais, kai teismas visgi nustato, kad aplinkybės šaliai buvo žinomos arba turėjo būti žinomos sutarties sudarymo metu, galima konstatuoti, kad šalis sudarydama sutartį turėjo galimybę aplinkybes įvertinti, ir išreiškė savo valią sudaryti sutartį būtent tokiomis sąlygomis, kokios sutartyje nustatytos. Ši instituto taikymo sąlyga apsaugo nuo nepagrįsto instituto taikymo šaliai reikalaujant pateisinti sutarties nevykdymą dėl aplinkybių, į kurių įtaką, sprendžiant pagal konkrečios situacijos faktus, buvo arba turėjo būti atsižvelgta sutartį sudarant.

---

⁹¹ *Cit. op.* 86.

⁹² Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2011-02-08 sprendimas civilinėje byloje *J. G. v. AB SEB bankas*, Nr. 2-1149-845/2011. Sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga.

⁹³ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-06-16 sprendimas civilinėje byloje *UAB "Muzika visiems" v. AB Šiaulių bankas, UAB „Šiaulių banko lizingas“*, Nr. 2-593-71/2010.

⁹⁴ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-09-14 sprendimas civilinėje byloje *VĮ Valkininkų miškų urėdija v. UAB „Bangenė“*, Nr. 2A-359-198/2010.

4.3. Aplinkybių atsiradimo nenumatomumas

Antroji iš nustatytų papildomų keturių sąlygų reikalauja, kad sutarties vykdymo suvaržymą nulėmusių aplinkybių atsiradimo nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėtų protingai numatyti. Šiuo atveju kyla klausimas, argi, atsižvelgiant į informacijos sklaidą ir prieinamumą šiuolaikiniame pasaulyje, viskas, kas kada nors atsitinka negalėtų būti numatoma? Mano nuomone, atsakymas yra taip – viskas daugiau ar mažiau yra numatoma, todėl vertinant aplinkybių pasikeitimo numatomumą analizuojamo instituto atžvilgiu reikia įvertinti, kur turėtų būti nustatyta privalomo minimalaus šalies „įžvalgumo“ riba.

Civilinio kodekso komentaras sako, kad jeigu tas aplinkybes sudarydamas sutartį tokiomis pat sąlygomis apdairus žmogus būtų numatęs institutas negali būti taikomas⁹⁵. Detaliau numatomumo kriterijų paaiškina Lindström, teigdamas, kad protingo ir atidaus asmens standartas, šiuo atveju, yra pusiaukeleje tarp pesimisto, kuris tikisi, kad jam nutiks visos įmanomos pasaulyje nelaimės ir optimisto, kuris visuomet yra įsitikinęs, kad aplinkybės susiklostys tik palankiai⁹⁶. Taigi sprendžiant, ar aplinkybės galėjo būti protingai numatytos reikėtų remtis požiūriu asmens, kuris nėra nei pernelyg optimistiškas, nei pesimistiškas, nei abejingas savo interesų atžvilgiu.

Lietuvos teismai pastarosios ekonominės krizės kontekste argumentuoja, kad tam tikras verslo pelningumo svyravimas gali būti numatomas, rinkos situacija yra natūraliai besikeičianti, ir šalys, sudarydamos ilgalaikę sutartį, be abejonės įvertina galimą rinkos kainos sumažėjimą, ar atvirkščiai, padidėjimą, tačiau net ir apdairus bei protingas verslininkas negalėjo protingai tikėtis ar numatyti, kad kils tokio masto pasaulinė krizė, taip neigiamai įtakosianti visus verslo sektorius ir finansinę padėtį⁹⁷. Kitose bylose, kuriose atsisakoma taikyti analizuojamą institutą, teismas dažniausiai konstatuoja, kad nukentėjusiai šaliai negalėjo būti nežinoma aplinkybė, kad rinkoje situacija gali pasikeisti nukentėjusios šalies nenaudai ir detaliau tokio savo požiūrio neargumentuoja⁹⁸.

Tokia Lietuvos teismų praktika leidžia dar kartą konstatuoti vieningo teisės normos aiškinimo trūkumą, todėl yra būtina pasiremti kitais šaltiniais. Norėčiau aptarti

---

⁹⁵ *Cit. op.* 45, p. 270.

⁹⁶ *Cit. op.* 28.

⁹⁷ *Cit. op.* 86.

⁹⁸ *Cit. op.* 87; 94; taip pat Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-10-11 nutartis civilinėje byloje *UAB „Gralio turtas“ v. AB SEB bankas*, Nr. 2S-1079-56/2010; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-12-15 nutartis civilinėje byloje *V. V. v. AB Šiaulių bankas*, Nr. 2A-608-154/2009; Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2010-06-01 sprendimas civilinėje byloje *J. G. v. AB bankas „Swedbank“*, Nr. 2-6234-656/2010, sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga.

vieną iš Fucci⁹⁹ pateikiamų pavyzdžių, kuriame remiantis UNIDROIT principais buvo vertinama galimybė numatyti ekonominę krizę. Byloje *Himpurna California Energy Ltd. prieš PT (Persero) Perusahaan Listrik Negara (Indonesia)* teismas argumentavo, kad 1997 metais buvo ne pirmas kartais, kai Indonezijoje kilo ekonominė krizė, pateikdamas nuorodą į 1966 metus, kai Indonezijoje taip pat buvo kilusi ekonominė suirutė, ir pasisakė, kad sutarties šalys neturėjo jokio pagrindo preziumuoti, jog istorija nesikartos. Atsižvelgdamas į šį faktorių, kad istorija yra linkusi kartotis, teismas sprendė, jog naujų ekonominių krizių kilimas Indonezijoje negali būti laikomas aplinkybėmis, kurių atidi šalis negalėjo iš anksto protingai numatyti.

Taigi kyla klausimas, ar Lietuvos atveju galėtų būti taikoma tokia pati taisyklė? Lietuva su ekonomiais sunkumais per pastaruosius 20 metų yra susidūrusi ne kartą, pavyzdžiui, 1991 metais nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu arba 1999 metais Rusijos krizės sukeltos recesijos metu, tad ar gali būti laikoma, jog šalys, sudarydamos ilgalaikes sutartis, galėjo tikėtis ir numatyti pastarosios ekonominės krizės kilimo galimybės? Lietuvos teismai vertina nevienareikšmiškai, kartais pripažįsta, kad pastaroji ekonominė krizė viršijo protingai numanomus vidutinius natūralių rinkos svyravimų lūkesčius¹⁰⁰, kitais atvejais konstatuoja, kad bet kokius įmanomus pasikeitimus rinkoje šalis turėjo numatyti¹⁰¹. Mano nuomone, atlikus atskirą tyrimą, galima įvardinti laiką, nuo kurio ekonominės krizės kilimo grėsmė buvo daugiau nei teorinė. Apytiksliai 2006 - 2007 metais nekilnojamojo turto rinkos situacija ekonomistų buvo įvardijama kaip nenatūrali ir tokia informacija buvo prieinama ir žinoma bet kuriam vidutiniškai atidžiam asmeniui. Taip pat, manau, kiekvienas vidutiniškai protingas asmuo suvokė, kad šis „burbulas“ anksčiau ar vėliau „sprogs“ ir sukels atitinkamas ekonomines pasekmes. Taigi, mano nuomone, sutarties šalys dar keletą metų iki akivaizdžių krizės pasekmių kilimo galėjo protingai numatyti artėjantį sunkmetį ir nustatyti sutartyse specialiai tam atvejui sureguliuoti skirtas sąlygas. Iš to seka, kad bylose, kuriose buvo sprendžiami ginčai dėl sutarčių, sudarytų bent kelis metus iki 2008-ųjų, mano nuomone, ekonominė krizė nenumatomu veiksniumi buvo pripažinta nepagrįstai.

Vertinant palaipsniui vykstančius reiškinius bendrai, paprastai yra laikomasi nuomonės, kad jie neatitinka nenumatomumo kriterijaus. Visgi pripažįstama, kad lėtas aplinkybių keitimasis gali staigiai peraugti į tokio masto aplinkybių pasikeitimą, kuris pripažintinas protingai nenumatomu.¹⁰²

---

⁹⁹ *Cit. op. 6.*

¹⁰⁰ *Cit. op. 86.*

¹⁰¹ *Cit. op. 98.*

¹⁰² *Cit. op. 55.*

Analizuojama instituto taikymo sąlyga suponuoja bendrą nuostatą, kad jei aplinkybių pasikeitimas galėjo būti protingai numatytas iš anksto, tuomet šalys turėjo galimybę į aplinkybių atsiradimą atsižvelgti iš anksto ir imtis priemonių apsisaugoti nuo galimo aplinkybių poveikio, pavyzdžiui, įtraukdami į sutartį specialias sąlygas, kurios būtų taikomos aplinkybių pasikeitimo atveju. Jei visgi, galėdamos numatyti aplinkybes, jokių priemonių nesiėmė, tuomet turi prisiimti tokio aplaidaus savo elgesio pasekmes ir vykdyti sutartį sudarytomis sąlygomis, neatsižvelgiant į aplinkybių įtaką. Taigi nustatyta instituto taikymo sąlyga yra būtina, nes užkerta kelią nepagrįstam instituto taikymui.

4.4. Aplinkybių atsiradimo nekontroliuojamumas

Trečioji iš nustatytų papildomų keturių sąlygų numato, kad sutarties suvaržymu gali būti pripažintos tik tokios aplinkybės, kurių nukentėjusi šalis negali kontroliuoti. Teisės normos komentaras paaiškina, kad aplinkybės turi būti objektyvios ir nepriklausyti nuo šalies valios, t.y. šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kurioms ji galėjo užkirsti kelią¹⁰³. Toks reglamentavimas kontrolės kriterijų išskiria į dvi dalis ir uždraudžia remtis aplinkybėmis, kurių šalis nors ir negali kontroliuoti, tačiau jos atsirado dėl šalies kaltės ir aplinkybėmis, kurios paprastai gali būti šalies įtakojamos.

Pirmajai grupei yra priskiriamos aplinkybės, kurioms šalis aplinkybių atsiradimo momentu galėjo užkirsti kelią. Šiuo atveju objektyvus negalėjimas kontroliuoti aplinkybių po jų atsiradimo netenkina nustatyto kriterijaus reikalavimų.

Problemine situacija galiu įvardinti ginčus, kai viena iš sutarties šalių yra valstybės kontroliuojama įmonė, o aplinkybių pasikeitimą nulėmė valstybės veiksmai. Pavyzdžiui, sutarties šaliai – valstybės įmonei – reikalaujant pakeisti sutartį, sudarytą su privačiu subjektu, kai sutarties vykdymo suvaržymas atsirado dėl pasikeitusio valstybinio reguliavimo, tarkime, mokesčių politikos klausimais. Šiuo atveju laikoma, kad valstybė ir jos įmonė yra susiję subjektai, o šalis negali remtis jos veiksmų sukeltais padariniais, todėl reikalavimas taikyti institutą turi būti atmetamas kaip netenkinantis kontrolės sąlygos¹⁰⁴.

Kitas atvejis yra vadinamoji mišri kaltė. Ši situacija iš dalies palengvina nukentėjusios šalies padėtį įrodinėjant kontrolės kriterijaus tenkinimą, nes kaltę dėl pasikeitusių aplinkybių dalinasi abi sutarties šalys. Teismai aiškina, kad kai aplinkybėms buvo galima užkirsti kelią, tačiau atitinkamų veiksmų nesiėmė nei viena iš šalių,

---

¹⁰³ *Cit. op.* 45, p. 270.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 6.

padarinius taip pat turi dalintis abi sutarties šalys. Pavyzdžiui, byloje dėl kredito sutarčių sąlygų pakeitimo¹⁰⁵. Jei kreditorius, konkrečioje situacijoje, galėjo aktyviais veiksmais, kurie priklausė nuo jo valios, geriau apsisaugoti nuo padėties, kurioje atsiduria skolininkui susidūrus su sunkumais toliau vykdyti sutartį ir prašant palengvinti sutarties sąlygas, tačiau tokių veiksmų nesiėmė, dalis kaltės tenka kreditoriui, ir teismas priimant sprendimą į šį faktą atsižvelgia bei yra linkęs situaciją vertinti skolininko naudai.

Antrajai grupei priklauso aplinkybės, kurias šalis paprastai gali kontroliuoti. Teismai vieningai sutinka, kad ekonominės krizės arba nekilnojamojo turto kainų kritimo šalis negali kontroliuoti¹⁰⁶, tačiau prie aplinkybių, kurioms šalys gali daryti įtaką yra priskiriami tokie faktoriai kaip, tarkime įmonės atveju, tinkamos techninės įrangos naudojimas, darbuotojų kvalifikacija ir sugebėjimas užtikrinti įmonės veiklos vykdymui būtinus finansinius resursus¹⁰⁷. Taigi šiuo atveju, vertinant kontrolės kriterijų, būtina atsižvelgti, kokių mastu sutarties vykdymo suvaržymą nulėmė nekontroliuojami veiksniai, pavyzdžiui, ekonominė krizė, ir kiek vykdymo apsunkinimas priklausė nuo netinkamo ir neefektyvaus įmonės valdymo, kuris yra laikomas kontroliuojamu veiksmu.

Tik įvertinus visas aptartas aplinkybes ir priėjus išvados, kad šalis negalėjo kontroliuoti aplinkybių nei jų atsiradimo momentu, nei daryti įtakos jau joms pasikeitus, gali būti pripažįstama, kad yra tenkinamas kontrolės kriterijus. Nustatyta teisės normos taikymo sąlyga yra svarbus veiksnys, padedantis išvengti nepagrįsto instituto taikymo atvejų.

4.5. Aplinkybių atsiradimo rizikos neprisirišimas

Paskutinis iš nustatytų papildomų keturių kriterijų reikalauja, kad sutartį turinti vykdyti šalis nebūtų prisiėmusi aplinkybių, kurios nulėmė sutarties vykdymo suvaržymą, atsiradimo rizikos. Rizikos prisiėmimas gali būti tiesiogiai nustatytas sutartimi arba sutartyje neišreikštas, tačiau numanomas iš sutarties pobūdžio.

Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurių atsiradimo rizika buvo numatyta sutartimi ir šalių buvo susitarta, kad riziką prisiima šalis, kuriai, šiuo atveju, kilo vykdymo sunkumai. Kai sutartimi yra aiškiai nustatyta, kad šalis prisiėmė riziką dėl vykdymo

---

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008-04-29 nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. BUAB „LVS“, UAB „Dormeka“, M. Č.*, Nr. 2A-221/2010; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-10-22 nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. T. V., I. V.*, Nr. 2A-678/2010.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-05-29 nutartis civilinėje byloje *J. V. v. J. V.*, Nr. 3K-3-255/2009, kat. 75.8 (S).

¹⁰⁷ *Cit. op.* 79.

sunkumus nulėmusių aplinkybių atsiradimo analizuojama teisės norma negali būti taikoma.

Numanomai rizikai yra priskiriamos aplinkybės, kurios paprastai yra šalies kontroliuojamos arba gali būti įvardijamos įprastine rizika rinkoje. Paprastai šalies kontroliuojamiems faktoriams yra priskiriami, pavyzdžiui, įmonės resursai, veiklos strategija ir panašiai, todėl laikoma, kad šalis prisiėmė riziką dėl vykdymo sunkumų, kuriuos gali sukelti netinkamas įmonės valdymas ir panašūs veiksniai. Šiuo atžvilgiu rizikos kriterijus yra labai susijęs su kontrolės kriterijumi, aptartu anksčiau.

Numanomai rizikai taip pat yra priskiriama įprastinė tam tikros veiklos rizika. Teismas yra konstatavęs, kad „ieškovas, kaip veikiantis nekilnojamojo turto rinkos srityje, turėjo atlikti teisingus ir protingus savo vykdomos veiklos rizikos apskaičiavimus, numatyti kokį poveikį jo ūkinei veiklai turės nekilnojamojo turto vertės ir paklausos sumažėjimas“¹⁰⁸. Teismas konstatavo, kad kainų ir paklausos svyravimas yra ūkinės veiklos normali rizika, kurią prisiimti turi ūkinę veiklą vykdančias subjektas. Kitoje byloje teismas pasisakė, kad sutarties šalis yra verslininkas, veikia savo rizika, todėl privalo būti apdairus ir sudarydamas sutartį prisiėmė riziką dėl galimo kainos kritimo¹⁰⁹. Taigi teismai vieningai laikosi pozicijos, kad įprastinę tam tikros veiklos riziką prisiima šalis, kuri tą veiklą vykdo.

Galima teigti, kad analizuojamas institutas gali būti taikomas tik tais atvejais, kai nei viena iš šalių nėra prisiėmusi aplinkybių atsiradimo rizikos tiesiogiai sutartimi ir aplinkybių pasikeitimas viršija įprastinę veiklos rinkoje riziką. Rizikos pasiskirstymo tarp šalių nustatymas yra svarbus instituto taikymo reikalavimas, nes užkertą kelią nepagrįstam sutarties vykdymo išvengimui.

Apibendrinant pateiktą instituto taikymo sąlygų analizę, galima konstatuoti, kad nustatytos sąlygos yra būtinos ir kartu pakankamos siekiant instituto tikslų. Taip pat, kad teisės normos taikymo sąlygų aiškinimas nulemia instituto taikymo ribas, kurios gali skirtis, priklausomai nuo tam tikroje teisės sistemoje siekiamo suteikti institutui statuso ir reikšmės. Mano nuomone, taikymo sąlygos turi būti aiškinamos griežtai ir neplečiamai, nes pats instituto išimtinis pobūdis nulemia tikslą, kad teisės norma būtų taikoma tik ypatingais ir išskirtiniais atvejais, todėl plečiamasis ir pernelyg liberalus instituto taikymo reikalavimų aiškinimas gali sudaryti sąlygas piktnaudžiavimui institutu bei pažeisti tinkamą konkurencijos su kitais svarbiausiais sutarčių teisės principais santyki.

---

¹⁰⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-10-11 nutartis civilinėje byloje *UAB „Gralio turtas“ v. AB SEB bankas*, Nr. 2S-1079-56/2010.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 94.

5. Su pasikeitusių aplinkybių institutu susiję ir į jį panašūs institutai

Aiškinant ir taikant sutarties vykdymo suvaržymo dėl pasikeitusių aplinkybių institutą išryškėja jo panašumas į kitą Civiliniame kodekse įtvirtintą institutą – nenugalimos jėgos, todėl siekiant tinkamai atskleisti analizuojamos teisės normos taikymo galimybes yra svarbu aptarti nenugalimą jėgą reglamentuojančią teisės nuostatą ir išryškinti ribą skiriančią šiuos du institutus.

Taip pat nagrinėjant galimybes taikyti pasikeitusias aplinkybes reglamentuojančią teisės normą pastebimos jos sąsajos su kitais institutais, kurie dažnai yra taikomi kartu su analizuojama teisės norma, todėl būtina iširti analizuojamos normos santykį su susijusiais institutais ir nustatyti jų įtaką nagrinėjamo instituto aiškinimui ir taikymui.

Dėl aptartų priežasčių šiame skyriuje pateiksiu glaustą šių institutų analizę: nenugalimos jėgos, bendradarbiavimo pareigos ir sąžiningumo bei teisingumo principų.

5.1. Nenugalima jėga

Bendriausia prasme abu institutai – sutarties vykdymo suvaržymo dėl pasikeitusių aplinkybių ir nenugalimo jėgos – nustato pasekmes sutarties vykdymui dėl aplinkybių pokyčių. Visgi daugumos valstybių ir tarptautinių teisės aktų reglamentavime šie institutai yra reglamentuojami atskirai ir turi skirtingus tikslus bei pasekmes.

Nenugalimos jėgos (pranc. – *force majeure*) institutas yra reglamentuojamas Civilinio kodekso, kuris numato, kad šalis yra atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir kad negalėjo užkirsti kelio šių aplinkybių ar jų pasekmių atsiradimui¹¹⁰. Nors lingvistinis normos teksto panašumas į sutarties suvaržymą reglamentuojančią teisės normą yra akivaizdus, visgi reglamentuojamas objektas nėra tapatus. Nenugalima jėga apima tik tuos atvejus, kai dėl aplinkybių pasikeitimo sutartį įvykdyti tampa objektyviai neįmanoma, jei sutarties vykdymas pasunkėja, tačiau išlieka įmanoma įvykdyti sutartį, nenugalimos jėgos institutas negali būti taikomas¹¹¹. Objektyvus negalėjimas įvykdyti sutartį gali atsirasti dėl, pavyzdžiui, sutarties objekto fizinio išnykimo arba nekontroliuojamų gamtos stichijų padarinių.

---

¹¹⁰ *Cit. op.* 1, 6.212 str. 1 d.

¹¹¹ *Cit. op.* 79.

Kitas svarbus skirtumas nuo darbe analizuojamo instituto yra tai, kad nenugalima jėga visais atvejais negali būti laikomos ekonominės aplinkybės. Civilinis kodeksas tiesiogiai pasako, kad nenugalima jėga nelaikoma tai, kad rinkoje nėra reikalingų prievolei vykdyti prekių, sutarties šalis neturi reikiamų finansinių išteklių arba skolininko kontrahentai pažeidžia savo prievolės¹¹², tokios pozicijos laikosi ir teismai, nagrinėdami bylas dėl galimybės ekonominių aplinkybių pasikeitimą pripažinti nenugalima jėga¹¹³. Kita vertus sutarties vykdymo suvaržymo atveju reglamentavimas nėra toks griežtas ir priklausomai nuo konkrečios situacijos ekonominės aplinkybės gali būti pripažintos atitinkančiomis pasikeitusių aplinkybių instituto taikymo sąlygas.

Atsižvelgiant į tai, kad nenugalimos jėgos ir sutarties vykdymo suvaržymo institutai yra taikomi skirtingoms situacijoms, skiriasi ir institutų taikymo teisiniai padariniai. Nenugalimos jėgos atveju tolesnis sutarties vykdymas tampa neįmanomas, todėl sutarties šalis yra atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą. Jei sutarties vykdymo neįmanomumą nulėmusios aplinkybės yra laikinos, šalis yra atleidžiama nuo sutarties vykdymo tik laikotarpiui, kol tokios aplinkybės egzistuoja ir joms išnykus sutarties vykdymas turi būti tęsiamas¹¹⁴. Priešingai nei sutarties vykdymo suvaržymo atveju, teismas, esant nenugalimai jėgai, negali pakeisti sutarties sąlygų. Manau, kad iš esmės tokios teisinės pasekmės numatytos, nes nenugalimos jėgos atveju praktiškai neįmanoma pakeisti sutartį tokiu būdu, kad nebūtų pažeista šalių interesų pusiausvyra ir nepasikeistų sutarties esmė.

Apibendrinant galima pasakyti, kad nenugalima jėga reguliuoja šalių santykius, kai dėl aplinkybių įtakos sutarties vykdymas, bent laikinai, tampa absoliučiai neįmanomas, tuo tarpu sutarties suvaržymo institutas reguliuoja šalių santykius, kai sutarties vykdymas tampa daug sunkesnis, tačiau išlieka įmanomas. Taip pat peršasi išvada, kad šie du institutai turi ir funkcinių skirtumą, kuris gali atsiskleisti, kai pasikeitus aplinkybėms tolesnis sutarties vykdymas tomis pačiomis sąlygomis tampa neįmanomas. Šiuo atveju, jei abi sutarties šalys yra suinteresuotos sutarties išsaugojimu, mano nuomone, turėtų būti taikomas sutarties vykdymo suvaržymo institutas ir sutartis atitinkamai pakeičiama, kad galėtų būti toliau vykdoma. Jei visgi neįmanomumas vykdyti sutartį nulėmia šalių suinteresuotumo tolesniu sutarties vykdymu išnykimą, taikytinas nenugalimos jėgos institutas ir šalys nuo sutarties vykdymo turi būti atleidžiamos.

---

¹¹² *Cit. op.* 1, 6.212 str. 1 d.

¹¹³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-02 nutartis civilinėje byloje UAB „Lodeksa“ v. AB Ūkio bankas, Nr. 2A-1348-324/2010.

¹¹⁴ *Cit. op.* 1, 6.212 str. 2 d.

5.2. Bendradarbiavimo pareiga

Bendradarbiavimo pareiga yra su pasikeitusiu aplinkybių institutu susijęs institutas. Dažnai teismų praktikoje, analizuojant galimybes pateisinti sutarties nevykdymą dėl pasikeitusių aplinkybių, yra vertinama, kaip šalys laikėsi bendradarbiavimo pareigos ir sprendimas taikyti arba atsisakyti taikyti analizuojamą teisės normą iš dalies priklauso nuo tinkamo šalių bendradarbiavimo buvimo arba jo trūkumo.

Pareiga bendradarbiauti yra reglamentuojama Civiliniame kodekse, numatant, kad vykdydamos sutartį, šalys privalo bendradarbiauti ir kooperuotis¹¹⁵, taip pat nustatant, kad kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi¹¹⁶. Reglamentavime naudojamas išsireiškimas „privalo“ leidžia teigti, kad nurodymas bendradarbiauti yra imperatyvaus pobūdžio ir negali būti pateisinamas šalių nenoru ar laisvu pasirinkimu nebendradarbiauti.

Bendradarbiavimo pareigos turinį sutarties vykdymo apsunkinimą reglamentuojančios teisės normos kontekste galima atskleisti pasitelkiant Lietuvos teismų praktiką. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aiškinimu bendradarbiavimo principas reikalauja, jog šalys sudarytų tinkamas sąlygas prievolei įvykdyti, prireikus keistųsi informacija, reikšminga prievolei įvykdyti, laiku praneštų apie kylančias prievolės įvykdymo kliūtis ir panašiai¹¹⁷. Taigi pareiga bendradarbiauti apima veiksmus, kuriuos šalis gali ir turi įvykdyti sutarties tikslų pasiekimo labui. Svarbu pabrėžti, kad bendradarbiavimas turi būti realus, o ne fiktyvus. Byloje dėl kredito sutarties sąlygų pakeitimo dėl pasikeitusių ekonominių aplinkybių teismas, vertindamas kreditoriaus susirašinėjimą su skolininku, pasisakė, kad nei viename iš skolininkui siųstų atsakymų kreditorius nepateikė išsamaus atsakymo, net neišreiškė savo nuomonės dėl kredito gavėjo pareikšto prašymo – pakeisti sutarties sąlygas, neprašė skolininko pateikti duomenų apie jo gaunamas pajamas, kurių pagrindu būtų įvertinęs skolininko galimybes vykdyti sutartį atidėjus paskolos grąžinimą, ir nesvarstė galimybės atidėti kredito grąžinimą, todėl kreditoriaus veiksmai vertintini kaip labai formalus bendravimas. Teismas konstatavo, kad toks formalus susirašinėjimas vertintinas kaip netinkamas ir nepakankamas bendradarbiavimo ir kooperavimosi pareigų vykdymas, nesiekiant ieškoti abiemis šalims palankių sprendimų¹¹⁸. Šioje byloje priimdamas sprendimą teismas

---

¹¹⁵ *Ibid*, 6.200 str. 2 d.

¹¹⁶ *Ibid*, 6.38 str. 3 d.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-01-31 nutartis civilinėje byloje *VĮ „Aušveita“ v. Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-18/2011, kat. 42.9; 42.10; 42.11.2.

¹¹⁸ *Cit. op.* 92.

atsižvelgė į nustatytą netinkamą bendradarbiavimo pareigos vykdymą, kuris buvo vienas iš motyvų tenkinant ieškinį.

Bendradarbiavimo stoka taip pat gali nulemti ir mišrios kaltės dėl sutarties nevykdymo kilimą. Kitoje byloje kreditorius argumentavo, kad skolininkas neįvykdė savo pareigų pagal sutartį ir tinkamai nebendradarbiavo, nes nesiėmė priemonių užtikrinti tinkamą prievolės įvykdymą. Teismas pasisakė, kad kreditorius turi būti aktyvus rinkdamas sutarties vykdymui būtinus dokumentus, nepaisant to, kad pateikti tuos dokumentus yra įpareigotas skolininkas. Šalių bendradarbiavimo ir kooperavimosi pareiga nustato, kad kreditorius turi savo iniciatyva priminti ir pareikalauti būtinų dokumentų, siekiant, kad būtų tinkamai įvykdyti sutartimi nustatyti įsipareigojimai¹¹⁹. Priimdamas sprendimą teismas pripažino kreditorių iš dalies kaltu dėl situacijos, kurioje atsidūrė kreditorius, kai skolininkui iškilo sunkumų toliau vykdyti sutartį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžia, kad bendradarbiavimo principas vienodai svarbus abiem sutarties šalims, ir viena iš šalių, pati nesilaikiusi bendradarbiavimo pareigos, neturi teisės panaudoti kitos šalies bendradarbiavimo stokos prieš ją kaip pagrindo atsisakyti vykdyti savo prievolę¹²⁰. Taigi šalis, prieš kaltindama kitą šalį nebendradarbiavimu, visų pirma pati turi tinkamai vykdyti šią pareigą, priešingu atveju, net ir nepakankamas kitos šalies bendradarbiavimas, negalės būti argumentu siekiant pateisinti savo prievolės nevykdymą.

Savaime suprantama, tinkamas bendradarbiavimas nebūtinai garantuoja abiem šalims priimtino sprendimo suradimą. Šalims net ir tinkamai bendradarbiaujant derybos dėl sutarties sąlygų pakeitimo gali būti nesėkmingos ir toliau šalių ginčą bus įpareigotas spręsti teismas.

Galima konstatuoti, kad netinkamas bendradarbiavimo pareigos vykdymas gali turėti įtakos nepalankaus pareigą pažeidusiai šaliai teismo sprendimo priėmimui. Apibendrinant peršasi išvada, kad pareiga bendradarbiauti yra glaudžiai susijusi su analizuojamu institutu ir turi būti aktyviai bei tinkamai vykdoma ikiteisminio ginčo nagrinėjimo etape, kuris yra privalomas reikalaujant teismo taikyti nagrinėjamoje teisės normoje nustatytas teises pasekmes. Tinkamas bendradarbiavimo pareigos laikymasis minimizuoja teismo įsikišimo į sutartinius santykius būtinybę ir užtikrina analizuojamo instituto pasekmių taikymą teismo keliu tik būtiniais ir neišvengiamais atvejais.

---

¹¹⁹ *Cit. op.* 105.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005-07-11 nutartis civilinėje byloje *E. M. v. UAB „Mindija“*, Nr. 3K-3-371/2005, kat. 52.3; 121.11; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-07-10 nutartis civilinėje byloje *UAB „Minestas“ v. UAB „Rialsta“*, Nr. 3K-3-317/2009, kat. 44.2.4.1; 44.5.1; 52.3; 121.21.

5.3. Sąžiningumo ir teisingumo principai

Sąžiningumas ir teisingumas yra bendrieji teisės principai įtvirtinti Civilinio kodekso 1.5 straipsnyje¹²¹. Sutarčių teisėje jie pasireiškia kaip sąžiningų ir teisingų sutartinių santykių reikalavimai. Užsienio doktrinoje šie principai yra žinomi geros valios (angl. – *good faith*) ir sąžiningos praktikos (angl. – *fair dealing*) institutų pavadinimais ir didesniu ar mažesniu mastu veikia daugelio valstybių nacionalinėje teisėje bei yra įtvirtinti tarptautiniuose sutarčių teisės unifikavimo dokumentuose¹²². Analizuojamo instituto atžvilgiu šie principai yra taikomi tiek vertinant situaciją bendrai, tiek kiekvienos iš sutarties šalių elgesį atskirai.

Bendriausia prasme, analizuojamo instituto kontekste, sąžiningumo ir teisingumo principai pasireiškia, kai reikalavimas toliau vykdyti sutartį pasikeitusiomis aplinkybėmis būtų nesąžiningas ir neteisingas nukentėjusios šalies atžvilgiu. Galima pasakyti, kad sutarties vykdymo suvaržymo instituto tikslas yra užtikrinti sąžiningus ir teisingus sutartinius santykius pasikeitus aplinkybėms, todėl šalys, elgdamosi sąžiningai, turi pareigą reaguoti į esminį aplinkybių pasikeitimą.

Sutarties šalis, kuri nenukentėjo nuo aplinkybių pasikeitimo arba nukentėjo daug mažiau, turi pareigą atsižvelgti į sutarties šalies, kuriai sutarties vykdymas itin pasunkėjo, interesus. Šalies elgesys primygtinai reikalaujant, kad su esminiu sutarties vykdymo suvaržymu susidurianti šalis, neatsižvelgiant į itin pasikeitusias aplinkybes ir jų poveikį, toliau vykdytų sutartį pradinėmis sąlygomis negali būti laikomas sąžiningu.¹²³

Sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai yra svarbūs vertinant ir nukentėjusiosios šalies elgesį. Pripažįstama, kad sąžiningumas reikalauja, jog nukentėjusioji šalis, siekianti pateisinti sutarties nevykdymą dėl pasikeitusių aplinkybių, turi būti nuoširdžiai įsitikinusi, kad esminis sutarties vykdymo suvaržymas tikrai yra patiriamas ir, kad tokį apsunkinimą nulėmė būtent pasikeitusios aplinkybės. Priešingu atveju, apeliavimas į sutarties vykdymo suvaržymą reglamentuojančios normos taikymą, būtų laikomas grynai taktiniais sumetimais atliekamu veiksnu, siekiant nepagrįstai išvengti sutarties vykdymo, ir todėl neatitinkančiu sąžiningumo ir teisingumo principų reikalavimų¹²⁴.

Sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai taip pat svarbūs vertinant nukentėjusiosios šalies elgesį, kai esminis sutarties vykdymo suvaržymas dėl pasikeitusių aplinkybių yra patiriamas. Doktrinoje pateikiama bendra nuostata, kad sąžiningumas ir

---

¹²¹ *Cit. op.* 1.

¹²² *Cit. op.* 23, p. 41 – 43.

¹²³ *Cit. op.* 6.

¹²⁴ *Cit. op.* 21.

teisingumas reikalauja iš nukentėjusiosios šalies imtis visų įmanomų priemonių pasikeitusių aplinkybių poveikiui sumažinti¹²⁵. Tokių priemonių nesiėmimas ir aplinkybių neigiamo poveikio ignoravimas, susitelkiant ties reikalavimu pateisinti sutarties nevykdymą remiantis sutarties suvaržymo institutu, būtų vertinamas kaip sąžiningumo ir teisingumo reikalavimų neatitinkantis elgesys.

Sąžiningumo ir teisingumo principai akivaizdžiai pasireiškia vertinant abiejų sutarties šalių elgesį ginčo ikiteisminio nagrinėjimo etape. Sutarties vykdymo suvaržymą patirianti šalis, inicijuodama derybas su kita šalimi, turi apie pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarties vykdymui pranešti kitai šaliai kuo skubiau ir nurodyti motyvus, kuriais grindžia sutarties šalių interesų pusiausvyros esminį pasikeitimą. Situacija, kai šalis nepateisinamai ilgai gaišta prieš inicijuodama derybas arba neargumentuoja savo derybinės pozicijos, apsiribodama tik reikalavimais pakeisti sutartį, yra vertinama kaip nesąžiningas elgesys¹²⁶. Derybų dėl sutarties pakeitimo metu, sąžiningumo ir teisingumo principai reikalauja, kad šalys veiktų konstruktyviai ir realiai ieškotų abiemis šalims priimtino sprendimo būdo, o ne imituotų tokius ketinimus. Nesąžiningu elgesiu šiuo atveju yra pripažįstamas šalies dalyvavimas derybose, kai pastaroji jau iš anksto yra apsisprendusi dėl derybų baigties arba derybų metu sudaro sandorį su trečia šalimi, kuris yra nesuderinamas su sutartimi, dėl kurios pakeitimo deramasi¹²⁷. Taip pat nesąžiningomis derybomis yra laikomi su vykdymo sunkumais nesusiduriančios sutarties šalies derybiniai pasiūlymai, kurie palengvintų nukentėjusios šalies padėtį tik labai laikinai ir tuo pačiu apsunkintų sutarties vykdymą ateityje. Tokioje situacijoje teismas yra konstatavęs, kad derybinė pozicija, kai sutinkama pakeisti sutartį tik kartu nustatant papildomus nepagrįstai aukštus reikalavimus, yra manipuliavimas sunkia kitos sutarties šalies padėtimi ir laikytinas nesąžiningu elgesiu¹²⁸.

Taigi akivaizdu, kad sąžiningumo ir teisingumo principai sutarties vykdymui yra taikomi visais atvejais ir sutarties vykdymui pasikeitus aplinkybėms išimčių netaikoma. Mano nuomone, šie principai garantuoja pusiausvyrą tarp teisinio reglamentavimo ir moralinio teisingumo, todėl jų laikymasis taikant analizuojamą institutą yra būtinas siekiant užkirsti kelią manipuliavimui institutu kai bandoma nepagrįstai išvengti sutarties vykdymo ir, kita vertus, nustatant sutarties vykdymo privalomumo išimtis, kai konkrečioje situacijoje pasikeitusios aplinkybės vykdymą itin apsunkina.

---

¹²⁵ *Cit. op.* 6.

¹²⁶ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2011-03-03 sprendimas civilinėje byloje AB „Spauda“ v. AB SEB bankas, Nr. 2-607-653/2011. Sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga.

¹²⁷ *Cit. op.* 21.

¹²⁸ *Cit. op.* 93.

6. Teisinės pasekmės

Situacijose, kurios tenkina visas instituto taikymo sąlygas, kyla teisės normoje nustatytos teisinės pasekmės. Analizuojamas straipsnis nustato, kad kai sutarties vykdymas tampa sudėtingesnis, nukentėjusi sutarties šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti. Jeigu per protingą terminą šalys nesutaria dėl sutarties pakeitimo, tai abi turi teisę kreiptis į teismą. Teismas gali nutraukti sutartį ir nustatyti sutarties nutraukimo datą bei sąlygas arba pakeisti sutarties sąlygas, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyra¹²⁹. Svarbu pastebėti, kad teisinės pasekmės gali būti taikomos tik neįvykdytos sutarties dalies vykdymui¹³⁰.

Taigi analizuojama teisės norma nustato privalomą ikiteisminę ginčo nagrinėjimo tvarką ir teismo teises, kai ginčas nėra išsprendžiamas derybų keliu. Toliau apžvelgsiu teisinių pasekmių atsiradimo tvarką ir reikalavimus, kurie įgalina pagrįsti taikytinų pasekmių pasirinkimą.

6.1. Šalių derybos dėl sutarties pakeitimo

Nustatyta nukentėjusios sutarties šalies teisė kreiptis į kitą šalį dėl sutarties pakeitimo yra privalomas reikalavimas ir šalis, nepasinaudojusi ikiteisminio ginčo nagrinėjimo tvarka, neturi teisės kreiptis tiesiogiai į teismą, reikalaudama pakeisti arba nutraukti sutartį.

Su tokiu normos turinio aiškinimu sutinka ir teismai. Byloje dėl kredito sutarties sąlygų pakeitimo skolininkas, prieš kreipdamasis į teismą, buvo pareiškęs prašymą kreditoriui dėl papildomos kredito sumos suteikimo (kredito limito padidinimo) ir atskirą prašymą dėl galimybių peržiūrėti kredito sutarties sąlygas apsvarstymo. Deryboms nepavykus, kreipdamasis į teismą skolininkas konkrečiai nurodė, kad prašo pakeisti sutarties sąlygas, nustatančias kredito limitą, delspinigių dydį ir baudos taikymą. Teismas, išnagrinėjęs bylos faktines aplinkybes, konstatavo, kad antrajame rašte kreditoriui skolininkas konkrečiai nenurodė nei kokias sąlygas, nei kaip šias sąlygas jis prašo pakeisti, taip pat minėtame prašyme skolininkas nepateikė jokių sutarties vykdymo variantų pasiūlymų, todėl teismas laiko, kad skolininkas pasinaudojo privaloma išankstine ginčo sprendimo tvarka tik reikalavimų dalyje dėl kredito limito pakeitimo ir ieškinio reikalavimus dėl delspinigių dydžio ir baudos taikymo paliko nenagrinėtus¹³¹. Aptarta teismo pozicija leidžia daryti išvadą, kad kreipimasis į kitą sutarties šalį prieš pareiškiant

¹²⁹ *Cit. op.* 1, 6.204 str. 3 d.

¹³⁰ *Cit. op.* 45, p. 269.

¹³¹ *Cit. op.* 126.

reikalavimus teismui yra ne tik privalomas, bet taip pat turi būti pakankamai išsamus ir konkretus, kad leistų daryti išvadą, jog konkretūs reikalavimai pareikšti teismui buvo iš anksto reiškiami ir kitai sutarties šaliai.

Teisės norma taip pat nustato reikalavimus, kuriuos turi atitikti pasiūlymas pradėti derybas. Analizuojamas straipsnis nustato, kad prašymas dėl sutarties pakeitimo turi būti pagrįstas ir pareikštas tuoj pat po sutarties įvykdymo suvaržymo. Tikslus laikotarpis, per kurį pareikštas reikalavimas gali būti laikomas pareikštas laiku, priklausys nuo konkrečių susiklosčiusių aplinkybių. Pareiga pareikšti tokį reikalavimą tuoj pat po suvaržymo atsiradimo leidžia teigti, kad kreiptis į kitą šalį derėtų kaip įmanoma anksčiau. Visgi tais atvejais, kai aplinkybių keitimasis vyksta laipsniškai, aplinkybių pokyčiai gali būti ne iš karto pastebėti ir šalis gali susidurti su vykdymo sunkumais vėlesniame aplinkybių keitimosi etape, todėl pareigos kreiptis į kitą šalį atsiradimo momentas gali nusikelti¹³². Taip pat reikalaujama, kad prašymas būtų pagrįstas. Pareiga pagrįsti prašymą reikalauja, kad šalis nurodytų kreipimosi į kitą šalį motyvus ir įvardintų aplinkybes, dėl kurių kilo sunkumai vykdyti sutartį. Pripažįstama, kad įvardinti sunkumus nulėmusias aplinkybes nebūtina, tik kai jos yra visuotinai žinomos ir akivaizdžios¹³³. Tokiu atveju pakanka nurodyti kreipimosi motyvus ir konkrečius tolesnio sutarties vykdymo modifikavimo pasiūlymus.

Sutinkama, kad pernelyg uždelstas ar nepakankamai motyvuotas kreipimasis neatima iš šalies galimybės inicijuoti derybas dėl sutarties pakeitimo, tačiau į šiuos trūkumus gali būti atsižvelgiama konstatuojant esminio sutarties vykdymo suvaržymo egzistavimą ir sprendžiant dėl galimų teisinių pasekmių taikymo¹³⁴. Pavyzdžiui, teismas byloje dėl sutarties sąlygų pakeitimo nustatė, kad šalis iniciavo derybas tik praėjus metams nuo sunkumų atsiradimo pradžios. Šioje byloje teismas pasisakė, kad skolininkas, nesiimdamas iniciatyvos operatyviai spręsti klausimą dėl išipareigojimų tolesnio vykdymo siekiant išvengti tolesnio padėties komplikavimosi, prisiėmė tokio savo elgesio pasekmių atsiradimo riziką¹³⁵.

Kita šalis, gavusi pasiūlymą derėtis dėl sutarties pakeitimo, turi pareigą dalyvauti derybose ir aktyviai ieškoti abiem šalims priimtinių sprendimo būdų. Kitos šalies kategoriškas atsisakymas, nesvarstant sutarties pakeitimo galimybių, reikštų analizuojamoje teisės normoje nustatytos pareigos, o taip pat pareigos bendradarbiauti ir laikytis sąžiningumo principo reikalavimų pažeidimą. Svarbu akcentuoti, kad

---

¹³² *Cit. op.* 55.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Cit. op.* 45 p. 271; 55.

¹³⁵ *Cit. op.* 126.

nerezultatyvios derybos, kai buvo tinkamai vykdoma bendradarbiavimo pareiga ir kiti nustatyti reikalavimai, nereiškia, kad sutarties vykdymo suvaržymo nepatirianti šalis netinkamai vykdė dalyvavimo derybose pareigą¹³⁶. Tinkamas ikiteisminės ginčo nagrinėjimo pareigos realizavimas nereiškia, kad šalys būtinai turi susitarti dėl sutarties pakeitimo, svarbu, kad pasiūlymai būtų realiai svarstomi ir jų nepriimtumas būtų argumentuojamas.

Svarbu pastebėti, kad šalis neturi teisės reikalauti pradėti derybas dėl sutarties pakeitimo, kai sutartyje yra numatyta jos automatinio adaptavimo išlyga¹³⁷. Tokiais atvejais turi būti taikomas sutartyje nustatytas mechanizmas ir analizuojama teisės norma netaikoma¹³⁸. Išimtis galima tik tais atvejais, kai formulė, nustatyta sutartyje, yra nepajėgi modifikuoti sutarties vykdymą adekvačiai pasikeitusioms aplinkybėms ir esminis sutarties vykdymo suvaržymas būtų patiriamas net ir pritaikius sutartyje numatytą išlygą¹³⁹.

Kitas svarbus ir šalims itin aktualus teisės normos reglamentavimo aspektas nustato, kad kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės sustabdyti sutarties vykdymą¹⁴⁰.

Šio reikalavimo problematika slypi pačiame instituto taikymo mechanizme. Pripažįstama, kad sutarties nevykdymas dėl pasikeitusių aplinkybių gali būti pateisinamas tik itin išskirtiniais atvejais, kai tolesnis sutarties vykdymas tampa iš esmės sudėtingesnis, todėl peršasi išvada, kad institutas gali būti taikomas, kai itin dideli vykdymo sunkumai realiai egzistuoja. Reikalavimas derybų metu toliau tinkamai vykdyti sutartį, šaliai, kuri susiduria su itin dideliais sunkumais, turėtų būti praktiškai neįgyvendinamas, nes galint toliau vykdyti sutartį nėra ir pagrindo reikalauti jos pakeitimo¹⁴¹. Taigi ironija tame, kad jei šalis gali vykdyti sutartį derybų metu, logiška manyti, kad nėra ir esminio sutarties vykdymo suvaržymo, ir atvirkščiai, jei itin didelis suvaržymas išties egzistuoja, tai šalis turėtų būti nepajėgi toliau tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus.

Taigi nustatytas reglamentavimas įveda dviprasmiškumo sprendžiant dėl instituto taikymo galimybių, visgi, manytina, kad numatytu reglamentavimu siekiama nustatyti pareigą kreiptis dėl derybų pradžios dar iki kritinės ribos, kai šalis tampa nepajėgi toliau vykdyti sutartį, ir tuo pačiu apsaugoti kitą sutarties šalį nuo nepagrįsto sutarties

---

¹³⁶ *Cit. op.* 55.

¹³⁷ *Cit. op.* 45, p. 271.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-06-18 nutartis civilinėje byloje *UAB „Progresyvus verslas“ v. UAB „Baltisches Haus“*, Nr. 3K-3-274/2009, kat. 42.11.2; 50.1 (S).

¹³⁹ *Cit. op.* 6.

¹⁴⁰ *Cit. op.* 1, 6.204 str. 3 d.

¹⁴¹ *Cit. op.* 6.

nevykdymo pasekmių tuo periodu, kai yra sprendžiamas sutarties pakeitimo arba nutraukimo dėl pasikeitusių aplinkybių klausimas. Draudimas sustabdyti sutarties vykdymą derybų periodu skatina nukentėjusiąją šalį dėti visas įmanomas pastangas sutarties vykdymui užtikrinti ir neleidžia šaliai manipuliuoti įstatyminiu reglamentavimu, kai konkrečioje situacijoje instituto taikymas yra nepagrįstas. Taip pat teismai yra linkę atsižvelgti į šalies pastangas toliau vykdyti sutartį bent iš dalies ir tokius šalies veiksmus vertina nukentėjusios šalies naudai¹⁴².

Apibendrinant galima pasakyti, kad nustatyta ikiteisminė ginčo nagrinėjimo tvarka garantuoja sutartinių santykių laisvės principo įgyvendinimą ir užtikrina teismo įsikišimą į šalių sutartimi nustatytus santykius tik kaip paskutinę priemonę, kai tokia intervencija yra neišvengiama, prieš tai suteikiant šalims galimybę pačioms nuspręsti dėl joms priimtino sutartinių santykių modifikavimo būdo.

6.2. Teismo teisė nutraukti sutartį

Analizuojama norma nustato, kad jei šalims nepavyksta susitarti dėl sutarties pakeitimo derybų keliu, abi šalys turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti sutartį nutraukti arba pakeisti. Teismui nusprendus sutartį nutraukti, jis turi nustatyti sutarties nutraukimo datą bei sąlygas.

Jau anksčiau darbe buvo nustatyta, kad taikant analizuojamo instituto teisinės pasekmės prioritetą turi būti teikiamas sutarties išsaugojimui, todėl teismas, sprenddamas dėl instituto taikymo pasekmių, yra įpareigotas pirmenybę teikti sutarties pakeitimo galimybei ir tik, kai nėra galimybių sutartį pakeisti atkuriant šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą, teismas turi teisę sutartį nutraukti.

Situacijos, kai sutarties nutraukimas yra priimtinesnė alternatyva nei jos pakeitimas gali susidaryti tais atvejais, kai sutarties pakeitimas nulemtų esminio sutarties vykdymo suvaržymo sukūrimą kitai sutarties šaliai¹⁴³. Tokiu atveju sutarties šalių interesų pusiausvyrą būtų ne atkurta, o persverta kitos sutarties šalies nenaudai šalims apsikeičiant padėtimi, tačiau sutarties vykdymo suvaržymas nebūtų eliminuotas.

Kitos situacijos, kai sutarties pakeitimo alternatyva negali būti pasirinkta susidaro tuomet, kai sutarties pakeitimas taip pakeistų sutartį, kad reikštų šalių įpareigojimą laikytis iš esmės kitokios sutarties nei šalių buvo susitarta¹⁴⁴. Pavyzdžiu galėčiau įvardinti bylą, kurioje šalis reikalavo pakeisti kredito sutartį išdėstant kredito mokėjimą 100

---

¹⁴² *Cit. op.* 92.

¹⁴³ *Cit. op.* 55.

¹⁴⁴ *Ibid.*

mėnesių. Pradine kredito sutartimi šalys susitarė dėl trumpalaikio kredito suteikimo, kredito sumą gražinant vienu mokėjimu po vienerių metų nuo sutarties sudarymo. Šioje byloje teismas konstatavo, kad reikalavimas išdėstyti mokėjimą keičia sudarytos sutarties esmę, todėl toks pakeitimas pažeistų sutarties sudarymo laisvės principą bei neužtikrintų šalių interesų pusiausvyros atkūrimo ir šalies reikalavimo netenkino¹⁴⁵.

Taigi sutarties nutraukimas turėtų būti taikomas tik tais atvejais, kai atsižvelgiant į faktines aplinkybes neįmanoma pasirinkti racionalaus ir proporcingo sutarties pakeitimo varianto atkuriant šalių sutartinių interesų pusiausvyrą. Sutarties pakeitimas, kuris keistų sutarties esmę arba sukurtų esminį sutarties vykdymo suvaržymą kitai šaliai, yra nepriimtinas, todėl tokiais atvejais, jei šalių įpareigojimas, nepaisant pasikeitusių aplinkybių įtakos, laikytis sutarties pradinėmis sąlygomis taip pat būtų nepateisinamas, sutartis turi būti nutraukiama.

6.3. Teismo teisė pakeisti sutartį

Teismui konstatavus, kad faktinės bylos aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog esminis sutarties vykdymo suvaržymas egzistuoja, tačiau šalims nepavyksta susitarti derybų keliu, pareiga tinkamai pakeisti sutartį tenka teismui. Tokiu atveju teismui iškyla būtinybė nustatyti kriterijus, kuriais remiantis pakeista sutartis atkurtų šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą.

Šalių ginčui pasiekus teismą, nukentėjusioji šalis pareiškia konkrečius reikalavimus teismui, įvardindama, jos nuomone, tinkamą sutarties pakeitimą, tačiau gali susidaryti situacijos, kai iš tiesų egzistuojant esminiam sutarties vykdymo suvaržymui, visgi šalies reikalavimai yra pernelyg dideli arba nepakankami šalių sutartinių prievolių pusiausvyros atkūrimui. Tokiu atveju teismas turi pats nuspręsti ir įvardinti, koks konkretus sutarties sąlygų pakeitimas leistų pasiekti būtiną efektą, t.y. šalių interesų pusiausvyros atkūrimą. Toks uždavinys nėra lengvai įvykdomas ir pageidauja detalesnės analizės.

Analizuojamos normos komentaras galimų sutarties adaptavimo metodų nepateikia, todėl tikslinga pasiremti UNIDROIT principų komentare išskiriamais kriterijais. UNIDROIT principų komentaras nurodo, kad teismas turi siekti teisingo pasikeitusių aplinkybių padarinių paskirstymo abiems sutarties šalims¹⁴⁶. Pasikeitusių aplinkybių pasekmių padalinimo tarp šalių metodo tikslas nėra eliminuoti aplinkybių

---

¹⁴⁵ *Cit. op.* 126.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 58, p. 191.

įtaką nukentėjusiai šaliai, nes tokiu būdu visi aplinkybių pasikeitimo padariniai atitektų kitai sutarties šaliai ir tokia situacija negalėtų būti pripažįstama pradinės šalių interesų pusiausvyros atkūrimu. Komentaras nurodo, kad keičiant sutartį turi būti įvertinama, kokią dalį aplinkybių pasikeitimo padarinių sudaro įprastinė veikimo rinkoje rizika, ir aplinkybių pasikeitimo pasekmės šia apimtimi, neabejotinai, turi prisiimti nukentėjusioji šalis¹⁴⁷. Likusiąją aplinkybių pasikeitimo pasekmių dalį teismas turėtų padalinti abiem sutarties šalims proporcingai, atsižvelgdamas į pradinę sutartimi nustatytą šalių interesų pusiausvyrą¹⁴⁸. Proporcingas aplinkybių pasikeitimo įtakos tarp šalių paskirstymas, orientuojantis į pradinę šalių interesų pusiausvyrą ir įprastinę veikimo rinkoje riziką, mano nuomone, įgalina teismą teisingai padalinti aplinkybių įtaką šalims ir kartu atkurti sutartinių prievolių pusiausvyrą.

Kitas galimas sutarties keitimo metodas yra orientuotas į esminio sutarties vykdymo suvaržymo eliminavimą. Taikant šį metodą yra siekiama sutartį pakeisti tik tiek, kiek minimaliai būtina, kad sutarties vykdymo suvaržymas nebebūtų esminis¹⁴⁹. Atsižvelgiant į teismo įsikišimo į sutartinius santykius kaip galutinės priemonės statusą ir siekiant teismo intervenciją kiek įmanoma minimizuoti, šis metodas yra tinkamas, nes įgalina panaikinti esminį sutarties vykdymo suvaržymą ir tuo pačiu garantuoja įmanomai artimiausio pradinę sutarties pakeitimo varianto pasirinkimą.

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką sudėtinga nustatyti, kokiais kriterijais teismas vadovaujasi keisdamas sutartį, nes paprastai atskira argumentacija šiam aspektui apibūdinti nepateikiama. Visgi tikslinga aptarti bylas, kuriose sutarties pakeitimo racija buvo argumentuojama. Byloje dėl kredito sutarties pakeitimo esminį sutarties vykdymo suvaržymą patirianti šalis reikalavo teismo pakeisti sutarties sąlygas atidedant įmokų mokėjimą pusei metų ir pratęsiant sutarčių galiojimo terminą 10 metų. Teismas reikalavimą dėl atidėjimo pusei metų tenkino, o reikalavimą dėl galiojimo termino pratęsimo atmetė motyvuodamas, kad numatytas sutarties įvykdymo terminas yra pakankamai ilgas gautai paskolai gražinti ir atsižvelgiant į ekonomikai būdingą cikliškumą, tikėtina, kad skolininkas pajėgs nustatytais terminais įvykdyti prisiimtus sutartinius įsipareigojimus¹⁵⁰. Kitoje byloje skolininkas prašė pakeisti kredito sutarties sąlygas atidedant įmokų mokėjimą dvejiems metams. Teismas, tenkindamas reikalavimą, pasisakė, kad bylos faktinės aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog skolininkas praėjus šiam

---

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ *Cit. op. 6.*

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ *Cit. op. 93.*

terminui turės realias galimybes gražinti kreditą¹⁵¹. Taigi teismų orientavimasis į realias galimybes vykdyti sutartį nerodo, kad būtų atliekamas lyginimas tarp pradinės interesų pusiausvyros ir pusiausvyros, pakeitus sutartį. Mano nuomone, vertinimas pasitelkiant realių galimybių vykdyti sutartį kriterijų, leidžia teigti, kad teismai keisdami sutartis orientuojasi į sutarties vykdymo suvaržymo esmingumo panaikinimą, tokiu būdu koreguodami sutarčių sąlygas kiek įmanoma mažiau įsikišant į šalių sutartinius santykius.

Mano nuomone, sutarties pakeitimas aplinkybių poveikį padalinant proporcingai pagal pradinę interesų pusiausvyrą yra tinkamesnis, nes analizuojamu institutu yra siekiama ilgalaikio sutarties išsaugojimo ir pasekmių padalinimo metodas gali tokį ilgalaikį poveikį garantuoti. Minimalaus pakeitimo metodui yra būdingas atsižvelgimas į artimiausią periodą, todėl išlieka tikimybė, kad aplinkybėms dar labiau pasunkėjus šalių ginčas vėl pasieks teismą ir teismui reikės dar kartą koreguoti sutartį.

Apibendrinant analizuojamo instituto teisinės pasekmės galima pasakyti, kad nustatyti teisiniu reglamentavimu yra siekiama, kad šalys sutarties vykdymo suvaržymą panaikintų pačios derybų keliu, o teismo intervencija yra tik galutinė priemonė. Visgi teismui, kai būtina įsikišti, yra numatyta didelė taikytinų priemonių pasirinkimo laisvė, todėl labai svarbu, kad teismas, keisdamas arba nutraukdamas sutartį, itin nuodugniai apsvarstytų savo pasirinkimą ir tinkamai pagrįstų priimamą sprendimą.

---

¹⁵¹ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2010-12-30 sprendimas civilinėje byloje ŽŪK „Ramygalos aruodai” v. AB DnB *NORD* bankas, Nr. 2-4395-545/2010. Sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinė sutarčių teisė pripažįsta *rebus sic stantibus* instituto svarbą sutarčių vykdymui ir būtinybę garantuoti galimybes keisti sutartis dėl itin pasikeitusių aplinkybių sukkelto esminio sutarties vykdymo suvaržymo. Sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms institutas yra įtvirtintas daugumoje šiuolaikinių teisės aktų, o teisės sistemose, kuriose analizuojamas institutas nėra reglamentuojamas individualiai kitų institutų atžvilgiu, teismai ir teisės mokslas suformavo kitų teisės institutų plečiamojo aiškinimo praktiką, tokiu būdu sukurdami galimybes atsižvelgti į sutarties vykdymo suvaržymą ir pasiekti panašių pasekmių į tas, kurias kitos teisės sistemos nustato reglamentuojant tiesiogiai. Tokios tendencijos rodo liberalaus požiūrio, analizuojamo instituto atžvilgiu, įtvirtinimą šiuolaikinėje sutarčių teisėje.
2. Siekiant išvengti liberalaus reglamentavimo keliamų instituto taikymo grėsmių ir atsižvelgiant į instituto išimtinį pobūdį yra nustatytos griežtos instituto taikymo sąlygos, kurias visas privalo atitikti kiekviena konkreti situacija, kai siekiama pateisinti sutarties nevykdymą dėl pasikeitusių aplinkybių.
3. Lietuvos teisė įtvirtina liberalų sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms reglamentavimo modelį. Lyginant Lietuvoje nustatytą teisinį reglamentavimą pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui klausimu su kitomis darbe analizuotomis nacionalinėmis teisės sistemomis, t.y. Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų, galima teigti, kad daugiausia bendrų bruožų su lietuviškuoju turi Vokietijoje pasirinktas modelis. Ir Lietuvos, ir Vokietijos teisėje pasikeitusių aplinkybių institutas yra reglamentuojamas Civilinio kodekso ir taisyklių turinys yra panašus, kitas panašumas yra tai, kad vertinant pasikeitusių aplinkybių teisinės pasekmės pirmenybė yra teikiama sutarties išsaugojimui ją pakeičiant, ir tik jei nėra galimybės sutartį pritaikyti prie pasikeitusių aplinkybių, gali būti renkama sutarties nutraukimo alternatyva.
4. Tarptautinėje sutarčių teisėje taip pat vyrauja liberalaus reglamentavimo tendencijos. Vėliau rengtuose tarptautiniuose teisės aktuose sutarties nevykdymo pateisinimo dėl pasikeitusių aplinkybių institutas yra numatytas tiesiogiai, pavyzdžiui, 1994 metais parengtuose ir 2004 metais nauja redakcija išdėstytuose UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principuose ir 1999 metais parengtuose Europos sutarčių teisės principuose. Senesnių dokumentų nuostatas yra linkstama interpretuoti plečiamai, tokiu būdu sudarant galimybę atsižvelgti į

pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarčių vykdymui ir taikant teisės aktus, kuriuose toks institutas tiesiogiai nenumatytas, pavyzdžiui 1980 metais priimtos Jungtinių tautų konvencijos Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių taikymo atveju. Tokios tendencijos patvirtina, kad šiuolaikinė sutarčių teisė pripažįsta analizuojamo instituto poreikį ir naudą sutartiniams santykiams, todėl sutarčių teisei evoliucionuojant galimybės keisti sutartis dėl pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarčių vykdymui yra įtvirtinamos daugumoje teisės aktų.

5. Vertinant Lietuvoje nustatyto sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms reglamentavimo santykį su tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintais modeliais galima konstatuoti, kad panašiausias metodas yra nustatytas UNIDROIT principuose, tai patvirtina ne tik teisės normų teksto panašumas, bet ir Civilinio kodekso aiškinamajame rašte išsakyta įstatymų leidėjo pozicija. Specifinės UNIDROIT principų sąsajos su Lietuvos sutarčių teise dar labiau sustiprina šio dokumento reikšmę Lietuvos teisei, nes tarptautinė UNIDROIT principų aiškinimo ir taikymo praktika yra naudingas šaltinis, kuriuo remiasi Lietuvos teismai, aiškindami pasikeitusių aplinkybių įtakos sutarties vykdymui instituto turinį bei taikymo ribas.
6. Sutarties nevykdymas dėl pasikeitusių aplinkybių gali ir turi būti pateisinamas tik ekstraordinariomis aplinkybėmis ir susidarius labai išimtinėmis situacijomis, nes tokį instituto pobūdį lemia konkurencija su kitu svarbiu sutarčių teisės principu *pacta sunt servanta*. Esminis sutarties vykdymo suvaržymas egzistuoja tik tais atvejais, kai tokį jo pobūdį leidžia konstatuoti tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji kriterijai, nes situacija, kai šalis, turėdama pakankamus finansinius išteklius, gali įvykdyti sutartį nors ir patirdama nuostolius dėl tolesnio sutarties vykdymo, netenkina ypatingų sunkumų reikalavimo. Esminiu gali būti pripažintas tik toks sutarties vykdymo suvaržymas, kuris ne tik iš esmės padidina sutarties įvykdymo kainą arba sumažina gaunamą įvykdymą, bet ir itin komplikuoja suvaržymą patiriančios šalies galimybes toliau vykdyti sutartį.
7. Kitos instituto taikymo sąlygos – aplinkybių atsiradimas arba tapimas žinomomis po sutarties sudarymo, negalėjimas sutarties sudarymo metu protingai numatyti aplinkybių atsiradimo, negalėjimas tų aplinkybių kontroliuoti ir rizikos dėl aplinkybių atsiradimo neprisiėmimas – turi būti aiškinamos griežtai ir neplečiamai, nes pats instituto išimtinis pobūdis nulemia, kad teisės norma turi būti taikoma tik ypatingais ir išskirtiniais atvejais. Plečiamasis ir pernelyg liberalus instituto taikymo reikalavimų aiškinimas gali sudaryti sąlygas piktnaudžiavimui institutu bei pažeisti

tinkamą instituto konkurencijos su kitais svarbiausiais sutarčių teisės principais santykį.

8. Vertinant sutarties suvaržymo dėl pasikeitusių aplinkybių instituto ryšį su pareigos bendradarbiauti institutu galima konstatuoti, kad netinkamas bendradarbiavimo pareigos vykdymas turi įtakos nepalankaus pareigą pažeidusiai šaliai teismo sprendimo priėmimui. Pareiga bendradarbiauti yra glaudžiai susijusi su analizuojamu institutu ir turi būti aktyviai bei tinkamai vykdoma, ypač ikiteisminio ginčo nagrinėjimo etape, kuris yra privalomas reikalaujant teismo taikyti nagrinėjamoje teisės normoje nustatytas teises pasekmes. Tinkamas bendradarbiavimo pareigos laikymasis minimizuoja teismo įsikišimo į sutartinius santykius būtinybę ir užtikrina analizuojamo instituto pasekmių taikymą teismo keliu tik būtinais ir neišvengiamais atvejais.
9. Sąžiningumo ir teisingumo principai sutarties vykdymui yra taikomi visais atvejais ir sutarties vykdymui pasikeitus aplinkybėms išimčių netaikoma. Sąžiningumo ir teisingumo principai garantuoja pusiausvyrą tarp teisinio reglamentavimo ir moralinio teisingumo, todėl jų laikymasis taikant analizuojamą institutą yra būtinas siekiant užkirsti kelią manipuliacijai institutu, kai bandoma nepagrįstai išvengti sutarties vykdymo ir, kita vertus, nustatant sutarties vykdymo privalomumo principo išimtis, kai konkrečioje situacijoje pasikeitusios aplinkybės sutarties vykdymą itin apsunkina.
10. Lyginant sutarties suvaržymo ir nenugalimos jėgos institutus galima pasakyti, kad nenugalima jėga reguliuoja šalių santykius, kai dėl aplinkybių įtakos sutarties vykdymas, bent laikinai, tampa absoliučiai neįmanomas, tuo tarpu sutarties suvaržymo institutas reguliuoja šalių santykius, kai sutarties vykdymas tampa daug sunkesnis, tačiau išlieka įmanomas. Taip pat šie du institutai turi ir funkcinių skirtumą, kuris gali atsiskleisti, kai pasikeitus aplinkybėms tolesnis sutarties vykdymas tomis pačiomis sąlygomis tampa neįmanomas. Šiuo atveju, jei abi sutarties šalys yra suinteresuotos sutarties išsaugojimu turėtų būti taikomas sutarties vykdymo suvaržymo institutas ir sutartis atitinkamai pakeičiama, kad galėtų būti toliau vykdoma. Jei visgi neįmanomumas vykdyti sutartį nulemia šalių suinteresuotumo tolesniu sutarties vykdymu išnykimą, taikytinas nenugalimos jėgos institutas ir šalys nuo sutarties vykdymo turi būti atleidžiamos.
11. Nustatytu teisiniu reglamentavimu yra siekiama, kad šalys sutarties vykdymo suvaržymą panaikintų pačios derybų keliu, o teismo intervencija yra tik galutinė priemonė. Visgi teismui, kai būtina įsikišti, yra numatyta didelė taikytinų priemonių

pasirinkimo laisvė. Sprendžiant dėl tinkamo sutarties pakeitimo teismas turi siekti teisingo pasikeitusių aplinkybių padarinių paskirstymo abiemis sutarties šalims, neapsiribojant sutarties pakeitimu tik tiek, kiek minimaliai būtina, kad sutarties vykdymo suvaržymas nebebūtų esminis. Teisingo pasekmių padalinimo metodas gali garantuoti ilgalaikį sutarties išsaugojimą, o minimalaus pakeitimo metodui yra būdingas atsižvelgimas tik į artimiausią periodą, todėl išlieka tikimybė, kad aplinkybėms dar labiau pasunkėjus šalių ginčas vėl pasieks teismą ir teismui reikės dar kartą koreguoti sutartį.

12. Sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms institutas suteikia galimybę pakeisti arba nutraukti sutartį dėl itin pasikeitusių ekonominių aplinkybių, tačiau ekonominių aplinkybių pasikeitimas turi būti itin drastiškas ir fundamentalus, be to kiekviena konkreti situacija turi tenkinti visas instituto taikymo sąlygas, kurios aiškintinos griežtai ir neplečiamai. Pastarosios pasaulinės ekonominės krizės poveikis didžiojoje dalyje darbe analizuotų konkrečių situacijų tokių reikalavimų neatitinka, todėl masinis sutarčių keitimas teismo keliu, taikant analizuotą institutą, neturėtų pasireikšti.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262;
2. Lietuvos TSR civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964. Nr.19-138;
3. 1980 m. Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo - pardavimo sutarčių. Valstybės žinios. 1995. Nr. 102 – 2283;
4. 1969 m. Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės. Valstybės žinios. 2002. Nr. 13 – 480;
5. Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). Tarptautinių komercinių sutarčių principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13636&x=1>> [žiūrėta 2011-03-08];
6. Europos sutarčių teisės komisija. Europos sutarčių teisės principai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm> [žiūrėta 2011-03-09].

Specialioji literatūra

7. BACKHAUS R. *The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/81/art81-2.html#hC>> [žiūrėta 2011-03-10];
8. CHENGWEI L. *Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei-79.html>> [žiūrėta 2011-03-09];
9. FLAMBOURAS D. P. *The Doctrines of Impossibility of Performance and clausula rebus sic stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>> [žiūrėta 2011-03-11];
10. FUCCI F. R. *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>> [žiūrėta 2011-03-04];

11. Hiperinfliacija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Hiperinfliacija>> [žiūrėta 2011-03-04];
12. LINDSTRÖM N. *Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lindstrom.html>> [žiūrėta 2011-03-07];
13. MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga „Prievolių teisė“*. Vilnius: Justitia, 2003;
14. MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
15. NEKROŠIUS I., et al. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007;
16. NICHOLAS B. *Impracticability and Impossibility in the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas1.html>> [žiūrėta 2011-03-11];
17. PEEL E. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell, 2007;
18. PERILLO J. M. *Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html>> [žiūrėta 2011-03-04];
19. PERILLO J. M. *Hardship and its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>> [žiūrėta 2011-03-08];
20. PUELINCKX A. H. *Frustration, Hardship, Force Majeure, Imprévision, Wegfall der Geschäftsgrundlage, Unmöglichkeit, Changed Circumstances. A Comparative study in English, French, German and Japanese Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=128100> [žiūrėta 2011-03-05];
21. RIMKE J. *Force majeure and hardship: Application in international trade practice with specific regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html>> [žiūrėta 2011-03-11];
22. RÖSLER H. *Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law. European Review of Private Law*. Volume 15 No 4. 2007. P. 483 – 513;
23. SALIBA A. T. *Rebus sic stantibus: A Comparative Survey* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v8n3/saliba83_text.html> [žiūrėta 2011-03-03];

24. SCHWENZER I. *Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>> [žiūrėta 2011-03-10];
25. SLATER S. D. *Overcome by Hardship: The Inapplicability of the UNIDROIT Principles Hardship Provisions to CISG* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slater.html>> [žiūrėta 2011-03-11];
26. SMITH J. C. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell, 2002;
27. Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT). *Tarptautinių komercinių sutarčių principai*. Roma, 2004;
28. TREITEL G. H. *The Law of Contract*. London: Sweet&Maxwell/Stevens&Sons, 1991;
29. VOELKER A. *Lender has no obligation to negotiate restructuring of loan affected by economic crisis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=ba77e7e0-3691-4443-85f8-1df66aaf08d5>> [žiūrėta 2011-03-08];
30. 1973 oil crisis [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/1973_oil_crisis> [žiūrėta 2011-03-07].

Praktinė medžiaga

31. Belgijos Aukščiausio teismo 2009-06-19 sprendimas byloje C.07.0289.N, *Scafom International BV v. Lorraine Tubes S.A.S.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090619b1.html>> [žiūrėta 2011-03-11];
32. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-01-31 nutartis civilinėje byloje VI „Aušveita“ v. *Vilniaus apskrities viršinininko administracija*, Nr. 3K-3-18/2011, kat. 42.9; 42.10; 42.11.2;
33. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-07-10 nutartis civilinėje byloje UAB „Minestas“ v. UAB „Rialsta“, Nr. 3K-3-317/2009, kat. 44.2.4.1; 44.5.1; 52.3; 121.21;
34. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-06-18 nutartis civilinėje byloje UAB „Progresyvus verslas“ v. UAB „Baltisches Haus“, Nr. 3K-3-274/2009, kat. 42.11.2; 50.1 (S);
35. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-05-29 nutartis civilinėje byloje J. V. v. J. V., Nr. 3K-3-255/2009, kat. 75.8 (S);
36. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005-07-11 nutartis civilinėje byloje E. M. v. UAB „Mindija“, Nr. 3K-3-371/2005, kat. 52.3; 121.11;
37. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-07 nutartis civilinėje

- byloje *UAB "Europa Group" v. UAB „Kleta“*, Nr. 2A-537/2010;
38. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-10-22 nutartis civilinėje byloje *AB "Swedbank" v. T. V., I. V.*, Nr. 2A-678/2010;
  39. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008-04-29 nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. BUAB „LVS“, UAB „Dormeka“, M. Č.*, Nr. 2A-221/2010;
  40. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-02 nutartis civilinėje byloje *UAB „Lodeksa“ v. AB Ūkio bankas*, Nr. 2A-1348-324/2010;
  41. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-11-03 sprendimas civilinėje byloje *UAB "Spainetos prekybos sistema" v. UAB „Kintvilė“*, Nr. 2-1792-264/2010;
  42. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-10-11 nutartis civilinėje byloje *UAB „Gralio turtas“ v. AB SEB bankas*, Nr. 2S-1079-56/2010;
  43. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-09-14 sprendimas civilinėje byloje *VĮ Valkininkų miškų urėdija v. UAB „Bangenė“*, Nr. 2A-359-198/2010;
  44. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-06-16 sprendimas civilinėje byloje *UAB "Muzika visiems" v. AB Šiaulių bankas, UAB „Šiaulių banko lizingas“*, Nr. 2-593-71/2010;
  45. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-12-15 nutartis civilinėje byloje *V. V. v. AB Šiaulių bankas*, Nr. 2A-608-154/2009;
  46. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2011-03-03 sprendimas civilinėje byloje *AB „Spauda“ v. AB SEB bankas*, Nr. 2-607-653/2011 (sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga);
  47. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2011-02-08 sprendimas civilinėje byloje *J. G. v. AB SEB bankas*, Nr. 2-1149-845/2011 (sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga);
  48. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2010-12-30 sprendimas civilinėje byloje *ŽŪK „Ramygalos aruodai“ v. AB DnB NORD bankas*, Nr. 2-4395-545/2010 (sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga);
  49. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2010-06-01 sprendimas civilinėje byloje *J. G. v. AB bankas „Swedbank“*, Nr. 2-6234-656/2010 (sprendimas neskelbtas, naudotasi bylos medžiaga).

Travaux préparatoires

50. Civilinio kodekso projekto aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso Šeštosios knygos [interaktyvus]. 2000. Nr. P – 2530. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100914 [žiūrėta 2011-03-08].

SANTRAUKA

Magistro darbo tema – Sutarties pakeitimo dėl iš esmės pasikeitusių sutarties vykdymo aplinkybių galimybės ir Lietuvos teismų praktika.

Darbe analizuojamos galimybės pateisinti sutarties nevykdymą dėl pasikeitusių aplinkybių įtakos remiantis skirtingose teisės sistemose įtvirtintu reglamentavimu. Tyrime analizei pasirinktos tų valstybių nacionalinės teisės sistemos, kuriose įtvirtintas reglamentavimo modelis buvo pavyzdžiu kitoms valstybėms. Darbe analizuojamos Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisėje įtvirtintos sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms instituto reglamentavimo variacijos. Taip pat darbe analizuojami skirtinguose tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinti pasikeitusių aplinkybių instituto reglamentavimo modeliai, analizei buvo pasirinkti šie tarptautiniai teisės aktai: Vienos konvencija Dėl tarptautinių sutarčių teisės, UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai, Europos sutarčių teisės principai ir Jungtinių tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių.

Ketvirtajame darbo skyriuje yra analizuojamos sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms instituto taikymo sąlygos, atskleidžiamas jų turinys ir išskiriami reikalavimų tenkinimo vertinimo kriterijai. Prieinama išvados, kad esminiu gali būti pripažintas tik toks sutarties vykdymo suvaržymas, kuris ne tik iš esmės padidina sutarties įvykdymo kainą arba sumažina gaunamą įvykdymą, bet ir itin komplikuoja suvaržymą patiriančios šalies galimybes toliau vykdyti sutartį. Taip pat konstatuojama, kad kitos analizuojamo instituto taikymo sąlygos – aplinkybių atsiradimas arba tapimas žinomomis po sutarties sudarymo, negalėjimas sutarties sudarymo metu protingai numatyti aplinkybių atsiradimo, negalėjimas tų aplinkybių kontroliuoti ir rizikos dėl aplinkybių atsiradimo neprisiėmimas – turi būti aiškinamos griežtai ir neplečiamai.

Penktajame skyriuje aptariamas pasikeitusių aplinkybių instituto santykis su nenugalimos jėgos institutu ir pateikiami šių institutų atribojimo kriterijai. Taip pat analizuojamas instituto ryšys su bendradarbiavimo pareigos institutu ir sąžiningumo bei teisingumo principais, identifikuojamas šių institutų poveikis sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms instituto taikymui.

Paskutiniuoju darbo dalyje analizuojamos instituto teisinės pasekmės, ypatingą dėmesį skiriant teismo teisei pakeisti sutartį. Lyginami sutarties pakeitimo nustatymo metodai ir išskiriami šių metodų privalumai bei trūkumai.

SUMMERY

Thesis of the paper – Probability to adjust the contract terms regarding to changed circumstances and the analysis of Lithuanian courts practice.

The paper analyzes the justification for the failure to perform on the basis of changed circumstances. The study selected for analysis the national legal systems, which maintained regulatory model has been followed by other countries. The paper examines French, German, British and United States law of contract and the variety of regulatory variations regarding changed circumstances. It also analyzes the regulatory models of hardship established in different international legal instruments. For the analysis were selected following international instruments: the Vienna Convention on the Law of Treaties, the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, the Principles of European Contract Law and United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods.

The fourth chapter analyzes the requirements for the situation in order to claim hardship. This chapter revealed the content of requirements and identifies the assessment criteria for declaring the fulfilment of the conditions. Analysis leads to the conclusion, that the substantial restriction of the contract can be recognized only in cases, which not only substantially increases the price of the performance or reduce the resulting performance, but also substantially complicates and burdens the possibilities of affected contractor to continue performing the contract. It is also stated that the other requirements of hardship doctrine – occurrence of the circumstances after the conclusion of the contract, unforeseeability, impossibility to control and no assumption of the risk – must be interpreted strictly and narrowly.

The fifth chapter deals with the doctrine of changed circumstances in relation to the doctrine of force majeure, it also discusses the criteria for separation of these doctrines. In this chapter it is also analyzed the connection between hardship and duty to cooperate, as well as to act in good faith. Among other things there is identified the influence of good faith and cooperation principles on possibilities to invoke the hardship doctrine.

The last chapter examines the legal implications of the doctrine, with special emphasis on courts power to adjust the contract. This chapter presents the comparison of contract adjustment methods and identifies the advantages and weaknesses of these methods.